Přítomnost

ROČNÍK IV. V PRAZE 13. LEDNA 1927. ČÍSLO 1.

POLITIKA

Karel Čapek:

Malí národové.

(K založení Institutu Československých Studií na Kolumbijské universitě v New Yorku.)

Když byl vynikající americký spisovatel p. Theodor Dreiser v Evropě a přijel k nám do Prahy, stěžoval si na jedno zvláštní evropské nepohodlí: totiž na hranice. Člověk prý jede kousek cesty, a už zas musí vytáhnout svůj pasport, podrobit se nové celní prohlídce, dohodovat se s lidmi jiného podivného jazyka, zvykat si na jiná jídla a mít konflikt s jinými zvyky. Prý by měla být celá Evropa raději jeden pořádný veliký stát s jedním pořádným jazykem jako je to celkem tam v Severní Americe. Na tyto vážné námitky jsem panu Dreiserovi řekl (nebo spíše při své nedostatečné angličtině jsem se jen pokoušel to říci), že Evropa je právě velmi romantická země, cosi jako pohádkový svět, kde každý hrdina, vycházeje do světa, musí překročit sedmery řeky a sedmery hory, čelit drakům a propastem, přelézti skleněnou horu, přeplouti ohnivé jezero a vůbec překonat nesčíslné a nadpřirozené překážky, k nimž patří i celní úředníci, nesnáze s pasportem, potíže s cizím jazykem a mnohá jiná dobrodružství. Byl bych mu řekl, že v tom je právě velikost Evropy; že vzdálenost z Prahy do Berlína je daleko větší než vzdálenost z New Yorku do San Franciska, protože mezi Prahou a Berlínem jsou prostě hranice států, hranice národů, hranice životních zvyků. My Evropané jsme poněkud pyšni na své hranice, tak jako obyvatelé hor jsou pyšni na své divoké hory. Chce-li někdo chválit moderní techniku a její vymoženosti, řekne, že naše století se svými transkontinentálními expressy, loděmi, auty, letadly, dráty a radiem »zmenšuje vzdálenosti«. Dobrá, má to své praktické výhody; někdy se někomu může hodit, dorazí-li za den letadlem z Paříže do Cařihradu, zvláště jde-li mu o to, aby vydělával peníze. Ale my, stará Evropa, se držíme přes to jiné tradiční a záslužné činnosti: že naopak zvětšujeme vzdálenosti; že udržujeme složitost a rozsáhlost našeho světa tím, že jsme se odjakživa rozhodli být malými a většími národy, mluvit padesátérým jazykem, pěstovat své různé kultury, temperamenty a zvyklosti a ohradit svou zemi zdí jako zahradu ráje.

Byl kdysi jeden rozervaný český spisovatel, který si položil otázku, má-li to jaký smysl být členem malého národa a nebylo-li by pro malé národy lépe, aby splynuly s velkými. Nikdy jsem nemohl tuto otázku dobře pochopit; připadá mi to, jako by se nějaký melancholický bobr ptal, stojí-li za to být bobrem, když je bobrů o tlik méně než myší nebo koní. Pravý bobr si neklade otázku, má-li to jaký smysl být bobrem, nýbrž jak se má platnit, když už prakticky existuje.

Jak se uplatnit: rád bych zdůraznil zvláštní morální význam tohoto životního úkolu. Malý národ má menší prostředky, menší příležitost, menší výběr osob a neskonale těžší podmínky, aby se uplatnil, nežli veliký národ. Každý jeho úspěch je zpola zázrak a zpola hrdinství; každý jeho výkon plyne z velkého napětí malých prostředků. Přeplout oceán na největší a nejdokonalejší lodi světa je buď rekord rychlosti nebo fakt vyhovující jízdnímu řádu; přeplout oceán na dřevěné bárce je dobrodružný román upomínající na cesty kapitána Marryata; je to úspěch spíše morální nežli technický. Kdyby ve vysoké politice měl trochu místa zájem morální, musely by se malé národy a malé státy těšit zvláštní a srdečné pozornosti.

Na proslulé Kolumbijské universitě se otvírá Institut Československých Studií, jako byl již zřízen institut francouzský, italský, španělský a jiné. Dobrá, Československo se svými třinácti miliony obyvatel je stát poměrně malý, a zdá se být ještě menší proto, že je mladý; tím krásnější je pozornost, kterou mu věnujete. Přáli bychom si, aby studenti, jimž se bude přednášet o naší zemi a její kultuře, nebyli zklamáni ve svém zájmu. Rádi bychom se před nimi honosili něčím neobyčejným; ale přemýšlím-li o tom, zdá se mi, že to nejvíc neobyčejné na nás je, že existujeme. Američtí studenti poznají, že se oháníme v kulturní i hospodářské produkci snad stejně dobře jako kterýkoliv veliký národ; ale to není to podivuhodné, nač bychom chtěli být pyšni. Chcete-li ukázat americkým studentům ten nejzajímavější pohled na Československo, ukažte jim mapu Evropy a řekněte jim, že tento národ, takto vklíněný mezi větší a silnější národy, národ, jehož stará kultura byla vypleněna válkami a násilím, národ, který před stoletím neměl literatury, který před půl stoletím neměl málem škol a před desítiletím hranic, za kterými by se mohl hájit, že tento národ provedl veliký výkon: že se prostě udržel. Chtěl bych jej přirovnat k malé posádce, která se uhájila za hradbami pevnosti proti nesmírné převaze nepřátel; ale nebylo tu dokonce ani hradeb ani pevnosti; byla tu jen vůle žít a uplatnit se. Poznají-li američtí studenti tuto romanci naší existence, bude jim stát za to, aby nás poznali v našem dobrém evropském průměru i našich některých zvláštnostech. Neměřte náš výkon, aniž byste nevážili zároveň náš handicap. Pak bude vaše studium užitečné: neboť bude to poznání života.

Jan J. Sedláček:

„Kdyby“ v politice.

Slovíčko »kdyby« je se slovanskou politikou Dra Kramáře tak těsně spjato, že zasluhuje zvláštní kapitoly. Snad to někomu bude připadati jako žert, ale je to docela vážně míněno, pravíme-li, že kdyby nebylo slovíčka »kdyby«, nebylo by vlastně ani Kramářovy slovanské politiky. Jen někdy vystřídáno je toto »kdyby« slovíčkem »až«, a dáme-li si dobrý pozor, najdeme posléz, že

okolo těchto dvou slovíček točí se vlastně celá páně Kramářova slovanská politika. Jednak je to »kdyby to bylo jiné« a jednak je to »až to bude jiné« čili jedním slovem, »až bude tu Slavné Silné Slovanské Rusko«.

Vyjadřuje-li se Beneš suše a střízlivě, takže jeho politické úvahy nepatří zrovna mezi lehkou beletristickou četbu, píše naproti tomu Kramář své úvahy čistě řečnicky. Tam, kde Beneš vypočítává své programy přísně věcně, podle oddílů I. a), b), c), atd., tam Dr. Kramář spouští řečnické líbivé periody. Beneš rozdělil svoje úvahy o »problémech slovanské politiky« na obsahem přesně vymezené kapitolky, a je těch kapitolek čtyřicet pět. Konkrétní práci ve slovanské politice načrtává Beneš přesný program, pokud ovšem o přesnosti v politice může se mluvit, a to program podle jednotlivých v rámci celkem stručnějších úvah dosti podrobně propracovaný, vymezený jednotlivými za prvé, za druhé, za třetí, za čtvrté atd. Je to pět kapitol, je to dvanáct stránek a není v tom ani jediná blyštivá řečnická fráze. Beneš nevidí žádné »zázračné perspektivy«, o kterých mluví Kramář na konci svých úvah s takovou řečnickou rutinou, že čtenáři s očima do šírých slovanských dálek dokořán otevřenýma tak trochu pozapomenou, že je v těch skvělých větách plno samých »kdyby«.

Navlečeme-li na šňůrku řadu skleněných třpytivých perel a rychle jí máváme před očima prostého diváka, nepozná, zda to jsou falešné skleněné perly nebo pravé. Dr. Kramář ve svých slovanských řečech a úvahách je podoben člověku, který parádně dovede mávat šňůrkou lesklých řečnických vět, vezmeme-li však tyto věty jednu po druhé a sundáme je s té řečnické šňůrky, jsou duté. Lze to náramně jednoduše dokázat tím, že budeme citovat nejdřív doslovně jednu tu řečnickou šňůrku s předposlední stránky knížky »Na obranu slovanské politiky«, a pak prohlédneme blíže ty perly, jsou-li či nejsou-li jen ze skla. Na té řečnické šňůrce se to leskne jako by to byly samé nejdražší perly. Dr. Kramář píše (doslovně citováno):

»A když si pomyslím, že by nové Rusko po uspořádání svých evropských hranic všecku svou novou sílu posvětilo vnitřní regeneraci, výstavbě nového státního organismu na rozvalinách starého, a že by své dějinné poslání vidělo v družné spolupráci s ostatními Slovany, mezi nimiž by přirozeně zaujímalo místo nejvýznačnější, jehož bychom mu však my druzí nikdy nezáviděli, věříce, že bolestná zkušenost naučila i syny velikého národa ruského poznávati cenu bratrského přátelství malých národů slovanských, zrovna jako velikou strategickou cenu jejich geografického položení pro jistotu vlastního státu, pak není pro mne obavy o budoucnost našeho národního státu, o jeho vnitřní i vnější samostatnost a neodvislost.«

Opakujeme-li to jen tak prostě, bez všeho řečnického pathosu, zní to rázem jaksi docela jinak. Kdy mizí rázem všecky obavy Dra Kramáře o budoucnost a samostatnost republiky československé? On jen si vzpomene, že 1. nové Rusko by posvětilo všecku svou sílu vnitřní regeneraci a výstavbě nového státního organismu na jistých rozvalinách, 2. nové Rusko by své dějinné poslání vidělo v družné spolupráci s ostatními Slovany, 3. mezi těmito Slovany by nové Rusko přirozeně zaujímalo místo nejvýznačnější, čehož však 1. my druzí bychom Rusku nikdy nezáviděli, Tedy jen docela malá čtyři »kdyby« to jsou, na něž si Dr. Kramář vzpomene, a hned není pro něj obav o budoucnost národa československého! Jistě že by se Dru Benešovi ulehčilo, kdyby měl jen docela maličko takovéto víry, aspoň v jediné z těchto »kdyby«! ale — žel! — je téměř jisto, že Beneš nevěří, že je možno stavět v politice na nějaké »kdyby«. To z toho, že Beneš je — »realista«.

Ale Kramářovi nestačí jen tato čtyři »kdyby«, vztahující se k malému Československu. V jeho politice jsou ještě daleko větší »kdyby«, vztahující se k celému Slovanstvu a vůbec k celému pak světu. Tak na příklad Beneš soudí, že slovanství bude jen menším výsekem ruské politiky, »neboť Rusko bude více zajímati Asie, anglické državy, Japonsko, Dálný Východ, Spojené Státy Americké než Polsko, Rumunsko nebo Balkán«. Poněvadž tedy Beneš toto konstatuje, posílá tím podle Dra Kramáře vlastně Rusko do Asie. Avšak Slovanství není — soudí Kramář — žádnou překážkou pro Rusko, aby dále nevedlo svou velkorysou asijskou politiku, která není ostatně od včera. Aby Rusko mohlo bezpečně takovou velkorysou politiku asijskou vést, k tomu stačí: 1. kdyby si vytýčilo veliký cíl, býti primus inter pares mezi Slovany a 2. kdyby slovanské státy v Evropě mu svou geografickou polohou byly zárukou že se zde nemusí bát žádných překvapení.

»Tak si tedy já představuji asijskou politiku ruskou,« píše Dr. Kamář doslovně, »a myslím, že sotva kdo uvěří, že by slovanství takové ruské světové politice bylo na překážku. A Slované by konečně byli jedním z nejvážnějších faktorů světové politiky, ne více jako ohniště, z něhož každou chvíli vzplanouti může zhoubný požár, nýbrž jako element míru, pokoje a intensivní kulturní a hospodářské práce v nedohledných prostranstvích, které Slovanstvo již má a jichž rozšíření nechce a nepotřebuje.«

Je to velice krásná fata morgana, vystavěná jen na docela málo »kdyby«, a Kramář se k této fatě morganě vrací ještě v závěru svých úvah, na místě, kde rozvinuje proti Benešovi svůj velkolepý slovanský program, svoje zázračné perspektivy slovanské.

»A kdyby Rusko také cíl své asijské politiky vidělo, jak jsem to označil,« — píše — »v tom, aby do Asie přeneslo Evropu, ruskou a slovanskou, a nejdouc za žádnou imperialistickou územní expansí, aby jen chtělo býti jedním z nejvíce rozhodujících ochranců integrity nynějších asijských států a držav, pak není pochyby, že by se Slovanstvo stalo jedním z nejvážnějších elementů mírného a klidného rozvoje světové politiky, a v každém případě alespoň pevnou garancií míru v Evropě.«

Jak patrno, záleží celá garancie míru v Evropě na docela málo slovíčkách, stačilo by docela, »kdyby Rusko...« atd. Beneš shání po Evropě všelijaké ty spolky, shání Malou dohodu, hledí si naklonit velkou dohodu, jezdí pořád za hranicemi, a zatím tady vidíme, že bychom mohli klidně sedět doma za pecí, »kdyby to nové Rusko«... atd. Neboť nic nás nesmí mýlit, že existuje nějaká Společnost národů a mírové smlouvy a mírové soudy a různá dohadování po Locarnu i jinde, to všecko až dosud nic není. Neboť, jak praví Dr. Kramář, bez Ruska nic nejsme my, nic není Evropa, nic není svět. Jen: kdyby to Rusko, kterému Dr. Kramář již před několika lety napsal ústavu, kdyby ono mohutné, slovanské demokratické Rusko — existovalo — pak by:

»Pak by také mohla býti teprve Společnost národů tím, čím ji chtěl míti Wilson a čím bez obnoveného, spořá-

daného Ruska vůbec nemůže být, poněvadž má nyní bez zjednání uspořádaných poměrů v Rusku úkoly, které jsou nad její síly a mocenské prostředky.«

Načež bezprostředně následuje skvělý, pro Dra Kramáře typický řečnický závěr, na který na táboru lidu musel by vypuknouti potlesk:

»A byly by tak vyplněny nejsmělejší sny našich slovanských „romantiků"!«

Proti tomuto poslednímu největšímu »kdyby« nemůže nikdo nic namítati, tohle to je čirá pravda. Ano, »kdyby« se vyplnilo nějakých deset menších a deset větších slovanských »kdyby«, pak by se zajisté vyplnilo všech deset menších a všech deset větších slovanských snů, pak by se vyplnily snad i ty »největší slovanské sny«. Jaké jsou ty největší slovanské sny Dra Kramáře, to nevíme. Známe sice některé hodně veliké sny našich slovanských romantiků, víme na příklad, že básník Ondrej Sládkovič povzbuzoval Slováky, aby se nebáli, »poněvadž Slovanů je jako hvězd na nebi a sahají až k rovníku«, (viz asijská politika ruská tyto dny na Sumatře!?) a víme také, že Vajanský snil o tom, že plémě slovanské ovládá polovinu světa; ale ty největší slovanské sny Dra Kramáře neznáme. Politik, kterým Kramář je, musí přec jen mluviti politicky, nesmí říci všecko. Tak se musíme spokojiti jen s těmi politickými perspektivami, které nám před očima otvírá, když píše:

»Přiznám se, jsou to zázračné perspektivy, které se nám Slovanům otvírají, dovedeme-li býti věrni odkazu všech, kteří na rozvoji slovanství v těžkých dobách pracovali, a dovedeme-li býti hodni hrdinství a prolité krve slovanských bojovníků, kteří ve světové válce svůj život položili za svobodu Slovanstva. A náš národ, který po celých sto let věrně chránil svatý oheň lásky k Slovanstvu, který ve svých širokých vrstvách, v těch prostých srdcích našeho lidu zachoval věrnost slovanské víře svých otců, a který doma i všude za hranicí v první ráně dělové, jíž počaly hrůzy světové války, slyšel poselství nového života, svobody a slovanského sjednocení, mohl by v mohutném bratrském souručenství slovanských národů uplatniti své tradice opravdové demokratické svobody a snášenlivosti.«

Dvě věty tu jsou dvě šňůrečky řečnických perel, kterými hází obratný řečník, a je tu víc lesku, než v pěti posledních kapitolách Benešových slovanských úvah! Všechno, čím obratný řečník dovede uchvátit posluchače. Je tu věrnost odkazu, je tu práce v těžkých dobách, je tu hrdinství, jehož máme být hodni, je tu prolitá krev milionů slovanských bojovníků, je tu položení života za svobodu. Je tu ovšem i národ, který sto let věrně chrání svatý oheň lásky, jsou tu zmíněna i prostá srdce našeho lidu, je tu i věrnost k slovanské víře otců, je tu poselství nového života, je tu slovanské sjednocení, je tu mohutné souručenství slovanských národů, všecko, čím možno nadchnouti srdce naivního posluchače. Je tu dokonce i slyšet onu první ránu dělovou, jíž započaly ty hrůzy světové války!

A tak to maně připomíná něco, co jsme již před válkou slýchali. Je to ono dunění, s kterým se nám vypravovalo o tom ohromném ruském parním válci, který srovná na světě všecky ty nerovnosti, takže celý svět bude jedna jediná rovina, kvetoucí louka, nádherná bohatá step, černozem, kde bude jen samý slovanský blahobyt. Jenže se ten válec jaksi nikam daleko nedovalil, něco zrezovatělo. A nyní slyšíme zas z jiné strany, od komunistů, vypravování o Rudé Lokomotivě. A všecko to je jeden jediný starý motiv. Pohádky a sny na to slovíčko »kdyby« nebo »až«. Ovšem vypravuje se to tak, aby důraz nebyl na tom »až« nebo »kdyby«, ale aby důraz byl na tom — s n u!

»A byly by tak vyplněny nejsmělejší sny našich romantiků! A přišel by konečně čas Slovanstva, aby bylo světu pevnou zárukou míru a pokoje i neruženého rozvoje veškerého lidstva k ideálům pravdy a spravedlnosti!« Tak znějí politické závěry slovanského politika. Dodati lze jen tolik, že pak zajisté přišel by také čas, o němž prorokováno, že se bude pásti na louce lev s beránkem, trhajíce a požírajíce vonné kvítí luční, rostoucí na bujných nivách slovanských. A přišel by čas, kdy by nebylo třeba psáti o žádné slovanské politice.

*

DODATEK.

Milý pane redaktore!

Předevčírem poslal jsem Vám článek o „Kdyby" Dra Kramáře v jeho slovanské politice«, a dnes čtu v »Národě« skvělý doklad o tom, že bez »kdyby« tato politika neexistuje. Posílám Vám výstřižek, abyste viděl, že v »Národě« mají pro slovanská »kdyby« asi tři typy písmen, jedno malé, druhé větší, třetí největší, a nad těmito kdyby, aby nebylo té nejmenší pochybnosti, trůní ještě větším písmem nadpis: Dr. Kramář o naší situaci zahraniční. Vím, že nemůžete otisknout celý ten článeček, ale snad aspoň odstaveček z něho by byl poučným postscriptem pro můj článek. Myslím odstavec, kde je tučně vytištěno: »A nebyla by (rozuměj česká přítomná zahraniční politika Dra Beneše) ani tak zlá,

kdyby nebylo Německo hádankou a kdyby Rusko nebylo slovanskou katastrofou.

Dokud v Německu bude převládati demokratism s jeho vůlí k mírnému soužití se sousedy, je přátelská politika k Německu pro nás jedině možnou a přirozenou. A l e c o k d y b y n a b y l y p ř e v a h u e l e m e n t y b o j o v n é, t o u ž í c í p o o d p l a t ě a z e j m é n a p o z n o v u n a b y t í z t r a c e n ý c h ú z e m í n a v ý c h o d ě, a k d y b y s e p r o t i t o m u v š e m u n ě m e c k ý d e m o k r a t i s m u k á z a l s t e j n ě s l a b ý j a k o r. 1914? A kdyby do té doby naopak pacifism úplně paralysoval vůli a schopnost Francie k odporu, dokud by se Německo nedotklo Alsaska a Lotrinska a Rusko n e b y l o ještě své, slovanské a nemělo vypořádané své účty s Polskem?«

Nadepsal jste, pane redaktore, nedávno svoji úvahu o slovanské politice, jak se jeví v zápase mezi Kramářem a Benešem, titulem »Nudné, ale přece důležité«. Řekl bych, že z Vás mluví příliš pesimista a — realista — vyberte si, co se Vám líp líbí. Já pro svou osobu soudím, že je to někdy věc velmi zábavná, číst a počítat všechna ta slovanská »kdyby«.

Váš upřímný *Jan J. Sedláček.*

NÁRODNÍ HOSPODÁŘ

J. Kolářík:

Galerie ministrů obchodu.

I.

Vystřídalo se jich v tom zachmuřeném paláci Albrechta z Waldštejna už dost a resort průmyslu, obchodu a živností, jak se úředně nazývá, patří mezi resorty s největší změnou osob, i když nedosahuje rekordu v tomto

směru. Bude snad dobře poněkud si všimnouti této stránky československé obchodní politiky, tak trochu podle zásady Men, not measures. »Pánbu nám dal všecky dobré ministry, od starého pána počínaje až do Peroutky,« povídal mi jeden úředník, který je tam ve Waldštejnském paláci všecky přečkal. Pak maličko přemítal a dodal: »Jenom jednoho si mohl nechat.« Kterého tím mínil, to je jeho věc. Kronikáři těch proměn, které se udály v ministerstvu obchodu nezbývá, než říci: Di, coeptis, nam vos mutastis et illos, adspirate meis, a počíti číslem prvním, kterým jest

Dr. Adolf Stránský.

Až bude jednou historik zkoumati a rozbírati příčiny, proč do úřadu pro správu průmyslu, obchodu a živností (tak se to nazývalo oficiálně podle dušičkového zákona z roku 1918) byl povolán právě dr. Adolf Stránský, nevím, bude-li si s tímto problémem vědět rady. Ten politik, jenž celým svým založením a celou svou minulostí byl stvořen pro to, čemu se říká politika v obecném slova smyslu, ale co se nedělá a nemůže také dělat v ministerstvu obchodu, ten politik, jehož jméno v oné památné době, kdy za války se sešla po dlouhých odkladech říšská rada, šlo od úst k ústům a jehož řeč byla hledána v celém národě jako nebojácný projev proti ohromenému nepříteli, ten politik byl zvolen pro správu ministerstva obchodu. Bylo-li starému pánovi asi již zásadně těžko přeorientovat se rázem z opoziční politiky k politice vládní, bylo to dvojnásob těžké, mělo-li se to stát v ministerstvu obchodu za těch okolností, které v prvních dnech po převratu nastaly.

Ministerstvo obchodu má dělat politiku obchodní, má se starat o rozvoj průmyslu, obchodu a živností. Tyto zásady dostalo také československé ministerstvo obchodu do vínku, neboť o jeho působnosti platily stejné předpisy, jako v bývalé monarchii. Směrnice byly hezké, ale prakse byla hodně jiná. Starejte se o rozvoj obchodu, když není takřka s čím obchodovat a když hlas lidu praví, že obchod je beztoho samá zlodějna a když tento hlas lidu zaznívá také z Národního shromáždění. Starejte se o průmysl, když je všechen svázán válečnými předpisy, které nelze honem rušit. Starejte se o vývoz, když se všech stran se volá: »Jen se opovažte něco vyvážet!«

Tradici v obchodní politice mají v této době takřka jen obchodní komory. Honem se zařizuje v těchto komorách instituce na provádění obchodní politiky, které se dostává proslulého později jména Československá vývozní a dovozní komise, nebo chcete-li, úředně — telegrafickou hantýrkou Výdokomise. Pražská obchodní komora se obrátí nohama vzhůru a do zasedací síně se nastěhuje prokletá patnáctka, se svými stohy žádostí o povolení vývozu nebo dovozu, s návalem nedočkavých a věčně urgujících stran čili partají a na předsednickém vyvýšeném křesle trůní slečinka, která píše adresy na obálky. Sekretáři a místosekretáři a všichni úředníci komorní jsou voláni do zbraně a každý dostane nějaký referát pro povolování nebo nepovolování. Telefon zuří od rána do večera, partaje rovněž a stejně tak referenti, koreferenti a subreferenti a ten obecný komisní lid. Při vývozní komisi se tvoří nejvyšší rada pro obchodní politiku a s touto radou se tvoří také první spory o ní.

V ministerstvu se netrhnou dveře. Pane ministře, bylo by potřeba uvolnit vývoz kartáčů, takhle to dál nejde, mám už tam žádost čtrnáct dní, pane ministře, jaký je Váš názor o dovozu slaniny, mám nabídku na dovoz prima špeku, pane ministře, mám moc šikovného synovce, študuje práva, ještě není hotov, ale bude, nepotřebujete dobrou sílu, pane ministře, zdržujou nám dovoz furnýrů, zakročte, pane ministře, vozí se houfně uhlí z republiky, tohle přece nejde, pane ministře, naše obchodní politika má ránu, pane ministře, musíme uvolnit vývoz, jinak se tu utopíme v nadbytku zboží, pane ministře, co pak to tu vaši komisi napadá, vždyť ona nám celou republiku vyveze, pane ministře, to jsme v republice, takhle jsme si to nepředstavovali!

A pan ministr musil mít uši pro všechny, pan ministr chodil do ministerské rady a měl podávat zprávu, jak to vypadá s vývozem a tak dále.

Byla to zlá doba pro ministerstvo obchodu, jež samo v českém státě bylo bez tradice a jehož kompetence tlakem poměrů i tlakem různých více nebo méně důležitých osob se povážlivě začala přesouvati na různé úřady, úřádky a komise, zřizované pro nejrůznější obory státního »obhospodařování«. Nezůstalo jen při jmenované již komisi vývozní a dovozní, velmi záhy vznikla také komise cukerní, pak rozdělovna papíru, komise pro kůže a usně, pivovarská komise, komise pro hospodaření s minerálními oleji, komise líhová, komise textilní, ústředna kovů, komise pro železo, komise pro strojená hnojiva, komise k hospodaření se sušenými kořeny čekankovými, komise pro průmysl drožďárenský, oděvní úřad, komise pro věcnou demobilisaci, jež později úředním vtipem povýšena na komisi pro věčnou demobilisaci, úřadovna pro zeleninu a ovoce atd.

Tato hojnost úřadů a komisí se zrodila z části ještě v národním výboru, z části pak už za trpné účasti ministra obchodu, který proti této epidemii nemohl nic dělat, poněvadž v počtu těchto institucí spatřována většinou neomylná záruka, že hospodářský život se brzy vpraví do nových kolejí. Každý ten úřad buď dostal nebo si prostě osobil také kompetenci k povolování či nepovolování vývozu a dovozu a tahanice s československou vývozní komisí byly tak slibně zahájeny, neboť tato komise měla zásadně kompetenci obecnou.

O vysoké obchodní politice se tehdy uvažovalo jen akademicky, ale šlo to dost brzy na ostro. Už k vánocům 1918 oznámila Vídeň prostřednictvím Fremdenblattu, že nové malé Rakousko to dlouho nevydrží a že sama vláda francouzská si přeje vytvoření dunajské federace. Dokud to znělo jen z Vídně, nevěnovalo se věci mnoho pozornosti, poněvadž v to francouzské přání nikdo nevěřil. Ale potom došlo v českém tisku k vážným výkladům o tom, není-li zájmem samotného státu československého, aby vešel v užší obchodně politický poměr k nástupnickým státům. První president vývozní komise dr. Rudolf Hotowetz už tehdy doporučoval utvoření celní unie hlavně s Polskem, Jugoslavií a jinými státy. Ale prof. dr. Cyril Horáček vybuchl v zápětí velmi zle a varoval před celní unií, z níž by časem byla federace až by mohla přijít i nějaká Marie Terezie, která by škrtem pera to vše proměnila v tuhý centralism.

Byl zmatek ve hlavách, byl zmatek také v údech a nejhorší byl zmatek ve vývozní komisi, kde leckterá žádost se ztratila do propasti nepaměti a kde vývozci byli dohánění k šílenství přes všechna krásná hesla o tom, že nesmí se zabít vývoz. Pan ministr obchodu z toho měl plnou hlavu stížností a nářků, ale to hlavní na něho ještě čekalo.

Pan sekční rada dr. Matys vymyslil obsáhlý plán, jak

by se v té době dala provádět praktická obchodní a výrobní politika. Celý tento plán, o nějž se strhla v novinách nemalá půtka, se objevil počátkem března 1919 ve Sbírce zákonů a nařízení pod číslem 100., jako nařízení vlády republiky československé o dovozních a vývozních syndikátech. Ministr obchodu byl tímto nařízením zmocněn, aby »za účelem zabezpečení průmyslu surovinami a současně za účelem vybudování zahraničního obchodu československé republiky zřizoval v průmyslových oborech, kde pro to jsou předpoklady, syndikáty«.

Příslušníky těchto syndikátů měly býti veškeré firmy zapsané v obchodním rejstříku, které provozují obchod nebo průmysl v obor syndikátu náležející. Právomoc těchto syndikátů mohla býti velmi rozsáhlá. Mohly zakládati společnosti pro vývoz a dovoz, mohly přejímati záruky za surovinové úvěry, mohly rozdělovati dovezené suroviny z ciziny, mohly samy provozovat vývozní obchody a samy udělovaly povolení vývozu nebo dovozu na místě vývozní a dovozní komise. Jejich představenstvo jmenoval ministr obchodu a kontrolovat je měl Kontrolní a kompensační úřad pro mezinárodní obchod, jenž tehdy sice ještě neexistoval, ale jehož zřízení bylo pak za krátko vyhlášeno.

Kritika tohoto plánu, na němž, jak se říká, něco bylo, ale jenž nepočítal příliš s tak zvanou poválečnou mentalitou a nebál se svěřit obchody a rozhodování o nich týmž osobám, byla hodně ostrá a stále se zostřovala, když nařízení o syndikátech se začalo v praksi provádět a když mezi prvními syndikáty se objevil syndikát chmelařský a dřevařský, tedy pro dva obory, u nichž nešlo o žádné nutné opatřování zahraničních surovin. Dostal zato rozumí se nejvíce ministr obchodu, vždyť to nařízení vyšlo z jeho ministerstva a vždyť on byl zmocněn, aby zřizoval syndikáty. Vytýkalo se, že celá obchodní politika se vydává na milost a nemilost německému průmyslu, který nutně bude mít v některých oborech většinu a spokojených s těmi syndikáty bylo pramálo lidí v nich nezasedajících. Vývozní komise se dívala na povolování vývozu a dovozu v syndikátech velmi svrchu a měla tajné zadostiučinění, když i v syndikátech se ztrácely žádosti do té propasti výše už zmíněné. Kontrolní úřad se pokusil několikráte podle své právomoci zasáhnout do rozhodnutí syndikátů, ale vzbudil tím veliké rozhořčení u nich, že se jim do toho plete, ačkoli nemá odborných znalců, takže toho raději nechal a věnoval se jednání o kompensační smlouvy s cizími státy, což byl jakýsi zárodek pozdějších obchodních smluv.

Konečně objevil se v Národním shromáždění dotaz poslance Antonína Sládka, je-li ministr ochoten podati vysvětlení, proč vlastně vláda to nařízení vydala, proti němuž se tak útočilo, ježto syndikáty zbytečně omezují volný obchod a ježto jsou nástrojem snah velkokapitalistických, a je-li ochoten říci, jsou-li oprávněny podezřívavé výtky činěné členům představenstev některých syndikátů. Bylo už to hodně zlé, když ten milý, starý pán z Kolína, to dobrotisko, jenž všechny své výtky vládě přednáší vždy způsobem nejvýš zdvořilým a takřka s bonbonkem, se dal vyprovokovat k takovému dost ostrému dotazu.

Pan ministr neopomněl odpovědět a hájil myšlenku syndikátů důvody celkem pádnými. Zdůrazňoval nutnost přehledu dovozu a vývozu v jednotlivých oborech, nutnost decentralisace proti dřívější centralisaci ve vývozní komisi, nutnost vázaného hospodářství pro přechodnou dobu, ale kritiky tím neumlčel. Za krátko zase vytýkal poslanec Mlčoch, že veliké továrny na obuv skupují veškeré zásoby kůží a drobným živnostníkům nic nezbývá — to už je zárodek velikého mejdanu tohoto poslance s jedním z dalších ministrů obchodu a už tenkrát v tom byl také Bata. Pan ministr obchodu všecko vyšetřil a přirozeně zjistil, že veliké továrny chtějí pracovat a že se pídí po surovině, jak to jen jde a že při špatné valutě je vysvětlitelné, že dovoz kůží nemůže být veliký.

Pak přišly stížnosti na nepořádky ve vývozních institucích, ministr dává vše vyšetřovat, ale přirozeně nemůže být všude. Konečně přichází 4. července 1919 usnesení ministerské rady o demisi celé vlády, a nebyl-li žádný jiný ministr rád, že už má po ministrování, byl jistě rád dr. Adolf Stránský, první ministr obchodu, jemuž úřední kompetence do značné míry se rozběhla na celou spoustu malých úřádků, ale jemuž zůstala odpovědnost za všechny pěkné i nepěkné počiny jejich. Bylo vlastně nadlidským úkolem být ministrem obchodu v době, která měla tisíce nesplnitelných požadavků hospodářských a která jedním dechem volala po hospodářské expansi republiky a po uzavření hranic k zabezpečení zásobování vyhladovělého obyvatelstva. A k tomu ještě ta obchodní politika, kterou bylo možno provádět za těchto poměrů, lze-li to vůbec nazývat obchodní politikou, byla úplně v područí politiky finanční a musila zcela přirozeně poslouchat rozkazů silného muže, jenž první zasedl na křesle ministra financí. Valuta byla tehdy vše a ve stínu starostí o ni se ztrácelo ministerstvo obchodu i s celou obchodní politikou.

Jeden klidný bod v tom zmatku, neklidu a třeštění však Stránský přece v ministerstvu obchodu našel. To byl dr. Václav Schuster, první a poslední státní tajemník ministerstva obchodu, na něhož se mohl ministr spolehnouti v nejtěžších otázkách. Tomu věčně se usmívajícímu muži, jenž prošel od piky celou dráhou úředníka obchodní komory, nebyly obchodní, průmyslové a živnostenské věci neznámé a i v těch neklidných dobách byl živlem smírně vyrovnávajícím. Jeho dílem byla také organisace ministerstva obchodu.

LITERATURA A UMĚNÍ

Arne Novák:

O tradici v literatuře.

I.

Se všech stran, od lidí, kteří skutečně jsou neb alespoň se stavějí mými čtenáři, slýchám tvrdošijnou otázku: Co vlastně míníte tou tradicí? A chtějí-li mně naznačiti hned napřed, že se mnou nesouhlasí, vkládají nakvašeně přivlastňovací zájmeno, říkajíce: Co vlastně míníte tou s v o u tradicí?

Pokusím se nedůvěřivým tazatelům odpověděti, třebaže dobře vím, že jde o věc nečasovou a nepopulární. Můj úkol byl by daleko snazší, kdybych měl vykládati o literární tradici ve Francii nebo v Anglii a kdyby bylo mým úmyslem vzbuditi závist, kterou malá česká dušička chová tak ráda a tak ponížené vůči velké kulturní cizině. Možná, že by se mně porozumělo mnohem lépe, kdybych dovodil, jakou bezpečnou silou vyzbro-

jilo Chestertona spojení dickensovského srdečného realismu malých lidí s thackerayovským sarkasmem velké inteligence, nebo kdybych vyvozoval Romainse z Rabelaisa a z Molièra či Mauriaca z de Maistra a z B. Constanta. Sázím se, že by čtenář byl hned ochoten k podivu, smíšenému se zahanbením, že my ubozí a zaostalí Čecháčkové nejsme tradicionalismu vůbec schopni, a že proto věčně zůstaneme jak za Francií, která si tradicí podezdila literaturu, tak za Anglií, jež si na tradici vybudovala celý život. Ale promiňte, míním hovořit jenom o věcech a bolestech českého písemnictví.

Ti, kdož přízvukem své otázky mne významně a při tom jenom náznakově obvinili z podezřelého poměru k tradici, mohou si vysvětlovati prarůzným způsobem tuto mou slabost, kterou dokonce stavím na odiv. Miluje-li každý odborník vedle svého řemesla slepou láskou tak předmět svého vědeckého obrábění, platí to dvojnásobně o historicích. Bývají až slabošsky zamilováni do minulosti, kterou studují a o níž vyprávějí, shledávají její pokračování v přítomnosti kolem sebe a radívají, aby se na ni nezapomínalo, nýbrž aby se na ni »navazovalo« — to jsou tradicionalisté z povolání. Jest o mně poněkud známo, že se po léta zabývám literární historií a proto platím mnohým za jakéhosi tradicionalistu lege artis. Náleží to k mému veřejnému úřadu jako konání přednášek, řízení semináře, zkoušení při rigorosech, a hodní lidé promíjejí mně dosti shovívavě tyto slabůstky mého povolání více méně prospěšného obecně. Méně dobromyslní bližní ukazují k považlivějším zdrojům tradicionalismu a to nejenom mého. Postřehli, že skoro všichni tradicionalisté jsou zapřísáhlými konservativci a že poukazy k minulosti zpravidla brzdí pokrok, podle jejich vlastního názoru na upřílišený. Soustavné a uvědomělé rozpomínání se na včerejšek, na jeho poučky i výstrahy zpomaluje požívání a užívání dneška, který chce býti vnímán a stravován v prudkém svém rytmu... nestrojí tradicionalismus dokonce úklady naší době, která se cítí proto tak silnou, že nemá a nechce ani míti paměti? Opravdu se zdá, že ti, kdož stojí na straně mládí a zdraví, prudké činorodosti a přímočarého dobyvatelství, nikdy nepůjdou s tradicí, jak ukázal ostatně již Nietzsche v druhé své Nečasové, třebaže již on bystře odlišil citlivůstkářské antikvářství od tradicionalismu, jenž jest pomocníkem a vychovatelem života. Nemíním konečně popříti ani okolnosti, že dobami pro vznik a vzrůst tradicionalismu nejplodnějšími bývají právě periody osobních a hromadných otřesů, kdy jednotlivec neb společnost pozbyli sami v sobě rovnováhy a proto se v minulosti ohlížejí po opoře. Zažili jsme to všichni v nejtěžších chvílích světové války, za nichž si naše znepokojená srdce vysledovala citovou souvislost i se sentimentální písničkou Tylovou a v nichž k nám dávno zapomenuté politické chansóny Svatopluka Čecha promlouvaly neočekávaně jazykem důvěrně blízkým.

Ale co tedy s tradicí v životě a zvláště v literatuře, neuznáváme-li žádnou z těchto výjimečných podmínek, usilujeme-li přesto o rozvití a uplatnění životních a tvůrčích sil, nejde-li nám o zařazení do vývoje, nýbrž o jeho urychlení? Nebude nám pak pouhou přítěží?

Kdo chce správně porozuměti literatuře v časové kategorii jako zjevu sociálnímu a historickému, neměl by nikdy zapomenouti, že jest vždycky dílem a výrazem současných tří generací, které se navzájem nechápou, ano, žijí vedle sebe namnoze v poměru nepřátelském, nebo alespoň plném nedůvěry a podezíravosti. Šťastná a přirozená krátkozrakost mládeže namlouvá si s výbojnou radostností, že jen ona tvoří písemnictví a že jí pokolení otců neustupuje dosti rychle i ochotně s cesty, což by bylo jediným smyslem jeho bytí, když jeho dílo a jeho názory jsou zhola bezcenné. Jenom prostoduchý pošetilec mohl by se od mladých literátů nadíti, že pochopí neb vytuší, čím souvisí sami s generací svých otců a jak mohou v jejich díle pokračovati. Neváhám povědět, že takové uvědomění, jež jest nepřirozené, by mohlo přímo podvázati peruť dobyvatelského vzletu a otupiti ostří meče napřaženého k výbojné ráně.

Ale jako v životě vnuci častokráte lnou ke svým dědům láskou, která není jenom vděčností za svrchovanou a neodpovědnou shovívavost, tak se též v literatuře stává, že mladé pokolení s bezděčným překvapením odkryje spojitost názorů, zálib a sklonů mezi sebou a generací dědovskou. Poznání takové bývá nejprve provázeno ruměncem zahanbení, dojmem myšlenkového zmatku, obrannou snahou zaplašiti stíny minulosti, a teprve zvolna probouzí se s neurčitým tušením, že tu jde o přirozený životní zákon, také vědomí, že učit se od dědů, čerpati z jejich zkušeností, plniti pobídky, obsažené v jejich díle a říditi se výstrahami doloženými jejich neúspěchy a prohrami, znamená posilu a větší jistotu při tvoření i při hledání. Tato zvláštní, trochu paradoxní, ale rytmickými zákony života podmíněná forma dorozumění mezi dvěma generacemi, při čemž pokolení mezi nimi ležící jest úmyslně ze vzájemné dohody vylučováno, jest základní a primitivní útvar tradice. Jest vzácnějším a méně známým zjevem než boj otců a dětí na nůž, avšak není nikterak náhodou. Hegelova dialektika dějin vykládá sice správně, že mezi dvěma generacemi přímo za sebou následujícími jest poměr tése a antitése, ale mylně tvrdí, že by pokolení třetí prostě syntetisovalo příkrý protiklad svých přímých předchůdců; mohli bychom připustiti leda, že v této syntése značně převládají prvky převzaté z odkazu pokolení prvního. Naši Ruchovci v 70. letech popřeli zásadami i dílem sociální humanismus a světoobčanské evropanství svých bezprostředních předchůdců z generace nerudovské a hálkovské, ale zato přilnuli tím opravdověji k vlasteneckým romantikům předbřeznovým i s jejich národně obrannou a slovansky propagační tendencí, jíž dodali také politicky občanského zbarvení v duchu roku 1848.

Toto přiznání se k souvislosti s dědy, toto rozhodnutí pokračovati tam, kde přestali oni, tato radost z posily poskytované jejich příkladem, nejsou ještě skutečným tradicionalismem, nýbrž toliko průpravným náběhem k němu. Pravý tradicionalismus počíná se teprve tam, kde si uvědomujeme, že za námi se svým odkazem a se svou němou a přece výmluvnou ochotou kdykoliv přispěti v nesnázích a zmatcích stojí celá řada dědovských pokolení, s námi zpřízněných a sourodých, a kde jsme kdykoliv hotovi uchýliti se k nim o radu a o pomoc, zakolísáme-li sami neb chopíme-li se problému či tématu, kterým se oni zabývali. Poslední vrstvy těchto generací mizí zcela v mlhách dějin, kam sahá sice naše vědění, nikoliv však povědomí spojitosti, která se nezakládá jenom na jednotě krve, nýbrž na společenství duchových zájmů. Není národa, jehož příslušníci by se nemohli opříti o pevnou hradbu složenou

z generací předků, vždyť právě toto povědomí jednoty jest hlavním tématem národní celistvosti. Avšak pocit generací, s nimiž cítíme tradiční souvislost a s nimiž tudíž můžeme duchově obcovati, jest různý. Obávám se, že v naší literatuře smíme tuto řadu vésti právě jenom k prahu XIX. století, čímž jsme o tolik chudší Francouzů, Angličanů, Italů ano i Němců.

Prostoduší fanatikové vědního poznání míní, že nám může býti prospěšna a pomocna veškerá minulost, kterou právě známe, jež jest naším intelektuálním statkem, trvalou součástí našeho rozumového vědomí. To jest však omyl. Jenom ten díl minulosti, který jsme si osvojili intensivním prožitím osobním, který vstoupil hluboko do naší individuality, aby s ní prodělával její růst a vývoj, který prosycen byl našimi životními vztahy, může nám býti pomocen a prospěšen. Odborný a učený literární dějepisec nosí s sebou stále celou historii písemnictví svého národa, ale jako souhrn poznatků, netvoře z ní ani nenacházeje v ní pomůcku při tvůrčím aktě. Básník, spisovatel, slovesný umělec vyňal si z této rozsáhlé a v mnohých svých partiích už odumřelé oblasti to, v čem kdy pocítil tep zpříznění krve, rytmus příbuzného duchovního života, hlas blízký vlastní inspiraci: tyto zkušenosti mu přetvořily minulost na tradici. Kdo by ho směl odsuzovati, že jenom vybíral, že odmítal všecko lhostejné, byť to mělo autoritu závaznosti, že si látku vědní proměňoval podle svých potřeb, zaujímaje k ní v různých dobách stanoviska rozličná? Jenom to mu umožnilo, aby v minulosti nacházel přítomnost.

Není ostatně řečeno zcela přesně, definuje-li se tradice jako u v ě d o m ě l é pokračování v díle minulosti, jako uvážené a rozumové navazování na ni, jako přímá snaha střízlivě jasné a klidně postupující inteligence zakotviti rozmyslně v odkazu předchůdců. Všecky akty slovesného tvoření, pokud mají povahu uměleckou, vyznačují se rázem iracionálnosti, podílem neuvědomělé nutnosti, ano účastí podvědomí, která se dodatečně může činností rozumovou regulovati, nikoliv však ve vzniku podněcovati. Spisovatel, jenž do své mysli jakožto vnitřní zkušenost — nikoliv jako pouhý poznatek — pojal slovesnou minulost svého národa, nepotřebuje, aby se jí při tvoření samém zabýval. Nečekána a přinášejíc překvapení, sama ohlásí svou přítomnost, upomene na sebe jako naléhavý hlas vnitřní, jehož nelze odbýti, nabídne ve chvíli rozpaků svou pomocnou direktivu. V tomto jejím neuvědomělém přispění záleží její cena nejvzácnější, jako v životě nám mrtví předkové a rodiče prospívají nejvíce tím, že nás hlasem krve, hnutím svědomí, mravním souhlasem oslovují tenkráte, když jsme se jich ani netázali, ale kdy nám nade vše bylo třeba jejich pomocné a podpůrné ruky podané ze záhrobí.

Ovšem vedle této podvědomé účasti tradice při samém aktu koncepčním a při skoro mystickém zrodu básnického díla zná spisovatel tradicionalista ještě jiný její podíl. To tehdy, když přistupuje s napětím vší své umělecké inteligence a se snahou využíti všech prostředků technických a kritických k tuhé práci kompoziční. Čeho by nevyužil z pomůcek se mu nabízejících? Jak by mohl odmítnouti posilující soutěž se staršími dělníky na téže látce, téže myšlence, témže problému slohovém? Jejich zkušenost, ale i jejich ztroskotání jest také jeho statkem, dráha jimi uražená nemusí býti v jeho novém experimentování probíhána po druhé, cíle jimi vztyčené, ale nedosažené jsou etapami také jeho letu. Byla-li v prvém stadiu tradice složkou podvědomé inspirace, stává se nyní předmětem uvědomělého studia a rozvážného zkoumání, kde spisovatel vstupuje oddaně a trpělivě do školy svých předchůdců a předků, spojených s ním nikoliv poutem autority, nýbrž svazkem vnitřního zpříznění a pokrevní sounáležitosti. Ale zde i onde zůstává tradice svobodným rozhodnutím osobní volby a není snad tlakem autoritativního předpisu. Spisovatel se k ní přimýká s důvěrou, že s ní a skrze ni poroste, aniž se musí obávati, že bude jí obmezován ve svém přirozeném vývoji. Zařaditi sebe neznamená zříci se sebe; pochod v četě byť neviditelné neztěžuje, nýbrž usnadňuje chůzi; mrtví se nezjevují, aby pili naši krev, nýbrž aby nám podali ruce ke spojení v řetězec pomocného bratrství.

Ferd. Peroutka:

Sluší-li se býti realistou.

I.

Některé věci trpí za své jméno. Tak slovo r e a l i s m u s upadlo ve psí; každý ctižádostivější umělec dnešní doby považuje za svou povinnost po něm plivnout; malý traktát proti realismu je pokládán za nezbytný úkaz u člověka opravdu inteligentního; nebýt realistou patří k dobrému tónu; řekne-li někdo v lůně moderně orientované společnosti, že umění by mělo dbát skutečnosti a přirozenosti, lidé od něho odsedají, neboť není příjemno sedět s hlupákem.

Porovnáme-li mohutnost, která byla v realismu, s tou drobnou a nejistou sílečkou, která pohání tyto lidi, míváme dojem, že myši pos lakují po zádech chyceného lva. Někteří mladí kritikové, hlavně takoví, kteří by se naučili spíše chodit po provaze než jasně psát, získali si kariéru zuřivým nepřátelstvím k realismu. Prostá pravda je ta, že nikdy neměli dosti duševních sil, aby mohli být realisty.

Literatura a umění, které chovají nepřátelský cit ke skutečnosti, jsou na scestí, ať je jejich vlastní mínění o tom jakékoliv. Literatura může se vznášet hlavou ve hvězdách; ale chce-li stát pevně, musí mít nohy na zemi. Zajisté je možno i v literatuře spáchat leckterou hezkou drobnůstku nebo poutavou hříčku bez ohledu na životní pravdu; lidský duch si někdy znamenitě hraje a dovede tu a tam postaviti věci na hlavu, aniž by ztrácel půvab. Vždy patrně budou v literatuře takové pavilonky, v nichž se produkují obratní kouzelníci, kteří vytahují akvarium z cylindru a holubici z kapesníku nebo polykají vidličku a dají vyrůst růži na holé dlani. Ale to jen zajímá. Opravdu dovede otřást jen to dílo, které je nabito skutečností jako kotel parou. Obyčejná námitka proti realismu je ta, že umělec ve svém vzletu nemá býti omezován pravdou. To je trochu zbabělá námitka. Také duch matematikův vzlétá vysoko; v mnohomístných číslech, která vzbuzují úctu už na pohled, vypočítává oběh Neptuna nebo váhu slunce; je to jeden z nejtriumfálnějších vzletů lidské myšlenky; ovšem, matematik pod záminkou vzletu neodváží se osvoboditi se od prosté a suché pravdy, že $2 \times 2 = 4$. Tato pravda naopak je pružným můstkem, s něhož skáče do výšky. Moderní umělec má však starost, aby byl co nejlehčí. Bojí se, že by nevzlétl, kdyby nesl nějaký náklad pravdy. Přeje si

raději žíti v říši libovůle. Neodvažuje se zatěžkat se skutečností. Není však prokázáno, že by se nedalo vzlétnout s nákladem. Je jen pravda, že je k tomu třeba silnějších křídel. V umění má také platiti jistý sportovní instinkt: přemáhati překážky. Průměrnému umělci velí chytrost, aby se uchyloval k věcem, které jsou poetické na první pohled: dá dohromady mladíka, dívku, ovečky, květy a západ slunce. Kdo by se odvážil popříti poetičnost takové scény, v níž každá věc sama o sobě je už poetická? Silnější umělci odvažují se na věci, jejichž poetičnost není tak všeobecně uznána. Moderní průměrní umělci nejsou už tak idyličtí jako staří průměrní umělci. Naučili se tragickým hříčkám, a jako starý básník hledal poesii v růži, tak ji hledá nový v syfilidě. Ale přejí si, aby jejich poesie byla chráněna před obtěžováním se strany skutečnosti. Ujišťují, že umění nelze dělat jinak než zbavíme-li věci přirozené tíže, lidské charaktery logiky a všechnu skutečnost světa kostí a kloubů. Předstírajíce, že duch vlaje kde chce, činí z života houbovitou hmotu bez charakteru, kterou každý břídil může libovolně hnísti. Ale ještě nikdo nevykřesal jiskru, když bil houbou o houbu. Jiskry vyletují jen z předmětů tvrdých. Nejsme proti vzletu. Ale jsme proti vzletu, který se děje za tu cenu, že se osvobodíme od říkání pravdy o lidských povahách a o věcech života. Neboť konec konců je to vzlet falešný.

Obyčejně začneme nenávidět lidi, kterým jsme něco dlužni. Literatura, která zůstává dlužna životní pravdivost, začne konec konců nenávidět slovo r e a l i s m u s, stojící před ní jako výčitka svědomí. To je jedna z příčin, proč toto slovo upadlo v neoblíbenost. Základní vada moderní literatury byl nedostatek životní pravdy. Proto tato moderní literatura, která je pravidelně velmi odvážná, bývá v poměru k leckterému starému opovrhovanému realistovi jako limonáda. Ujalo se povrchní domnění, že by každý dovedl v literatuře být pravdivým, kdyby jen chtěl. Není většího klamu. Vymýšlet si je lehčí než poznávat. Schopnost pravdivosti je jeden z nejvyšších stupňů na žebříku, ne první. V jakési knize o vyzvědačích četl jsem zajímavou poznámku: jen docela prvotřídní vyzvědač dovede povědět s přesnou pravdivostí fakta; průměrní špioni nedovedou odlišit fakta od výmyslů a kombinací. V úsilí, s nímž spisovatel stopuje život, je něco vyzvědačského: chce vyrvat životu jeho tajemství. I zde jen prvotřídním je dáno poznat pravdu a udržet ji v čistotě.

Přese všechnu nechuť k slovu r e a l i s m u s činí literatura poslední doby pokusy vrátit se nějak k životní pravdivosti. A ještě mnohem více lidí by se k ní vracelo, kdyby to uměli. Mnohdy vycítíte přímo zuřivý hlad po skutečnosti, jaký nastává někdy u lidí, kteří se dlouho potáceli v říši stínů. Spisovatelé vyhrabávají starou Emersonovu radu: chceš-li se státi spisovatelem, uč se tomu na ulici. Chápe se už zase, že spisovatel má oči otvírat, nikoliv zavírat. Spisovatelé se překotně vyhrnuli na ulice, do barů, na závodiště a vzdychají: kde najdu člověka? Podivný vzdech u lidí, kteří nežijí na pustém ostrově, nýbrž v městě. Aby svou poněkud otupělou citlivost vzrušili dojmem skutečnosti a lidí, utíkají se k případům výjimečným: jdou do apačské krčmy, aby tam našli lidskou přirozenost; hledají mezi prostitutkami záhady lidského srdce. Ale Tolstý objevil lépe podstatu člověka v tajném radovi Kareninovi než oni v apačích. Návrat ke skutečnosti se nové literatuře ne zcela daří. Člověk bývá tu vylíčen tak falešně, jako za rokoka byl falešně líčen oblíbený pastýř. Vidíme, že se tu pokoušejí chytit se skutečnosti lidé, nakažení literárním romantismem a literárními hříčkami. Jejich skutečnost je bez poctivosti a bez charakteru. Proto námi neotřese. Podivno, jak málo z moderních knih je pro čtenáře skutečnou životní událostí. Většinou se produkuje už jen četba.

Nemyslím, že by líčení životní pravdy bylo nerozlučně spojeno s určitou formou. Je konec konců jedno, mluvíš-li o tom, co jest a čím všichni žijeme, v prose nebo ve verších, dáš-li to hráti hercům nebo loutkám, píšeš-li o tom dlouhý román nebo krátkou povídku. Nemůžeme už býti puritány realismu, jak bylo zvykem za dob Zolových. V našem smyslu je vrcholným realistou Shakespeare: ani verše, ani forma pohádky, ani duchové, které prohání po cimbuří hradů, nemohou zastříti jeho hlubokou znalost života a lidských povah. A nedostatečným realistou bývá pro nás právě nejzuřivější z realistů, Zola: ten utlačoval skutečnost předsudky realistické doktriny. Je lhostejno, jakou formou rozhodne se autor vyjádřiti své poznání života: rozhodující je, chce-li je vyjádřiti nebo hraje-li si pouze. Staří spisovatelé a umělci, které dnes nepokládáme za realisty, přistupovali k svému dílu s úmyslem líčit pravdu. Dnes umělci, kteří nejsou realisty, začínají hned s úmyslem líčit něco jiného než pravdu. Je lehko ukázati, co je na Balzacovi nerealistické; jeho typy jsou opravdu gigantičtější než naši známí. Ale přes to jsou založeny na skutečnosti, nikoliv na něčem jiném. Jakou znalost skutečnosti musil míti tento spisovatel, než vytvořil tyto typy vášnivců, které jsou vítězně prohlašovány za neskutečné! Polemisuje-li se proti realismu, vychází se obyčejně z předpokladu, že skutečností není nic jiného než kameny a talíře na polici. Ale modlitba, vášeň a metafysická hnutí jsou právě takovou skutečností jako kameny na silnici. Kubismus a futurismus byly pokládány za nejhlučnější políčky, které byly zasazeny realistickému principu. Ale pozorujeme-li dobře, shledáme, že tato novotářská hnutí nevznikla z touhy vyjádřiti něco jiného než skutečnost, nýbrž právě z barbarsky drsné touhy zmocniti se jí. Kubista postavil zásadu skutečnosti nad optický vjem, pravil, že mu není nic po tom, jestliže, díváme-li se se strany na kruh, vidíme jej jako elipsu; s drsnou pravdivostí namaloval kruh; tvrdil, že mu není nic po tom, vidíme-li pouze přední část věci, před níž stojíme; ta věc má také zadní část, a kubista ji pravdomluvně namaloval vedle části přední. Ostatně lepení knoflíků a látek na obrazy, které bylo oblíbeno mezi kubisty, svědčí spíše o realistickém pudu než o nerealistickém. Také futurista neusiloval o vyjádření nějakých vidin: chtěl zachytit skutečnost v pohybu a v celé její spletenosti; namaloval proto v hlavě člověka všechny jeho představy a vjemy; ukázal, jak tramway vjíždí do mozku člověkova; namaloval muže, zdvihajícího ruku, s rukou v desíti polohách. Může býti spor o to, je-li to správná methoda; ale ne o to, že oni muži chtěli tímto způsobem vyjádřiti skutečnost. Všechna poctivá novotářská hnutí, která se dostala do nelítostného boje se starým realismem, vznikla z touhy vyjádřiti některou zanedbávanou stránku skutečnosti. Moderní malíři a sochaři dovolávají se někdy práva kresliti tak nerealisticky jako děti a modelovati tak podivně jako negři.

Budiž. Ale nechť mají na paměti, že děti a negři, plodíce tvary tak podivné, představují si při tom, že kreslí a modelují realisticky. Gotické umění nebylo realistické. Ale gotičtí umělci nešli před svou práci s rozjímáním: jak bych to udělal, aby se to pokud možno nepodobalo skutečným věcem? Nebudeme se soudit s umělcem o jeho methody: ale žádáme, aby byl přitahován skutečností, nikoliv vymyšlenostmi. Skutečnost a umělecké dílo nikdy si nebudou tak podobny jako šesták šestáku. V umění je vždy ještě něco jiného než ve skutečnosti; kdyby tomu tak nebylo, nebylo by vzniklo umění, neboť by stačila skutečnost; nevěsili bychom si na stěnu obraz zátiší, ale postavili bychom na poličku květináč, několik jablek, láhev a dýmku; každý by byl sám svým vlastním portrétem; místo do výstav bychom jezdili do přírody. Ale je psychologické pravidlo, že každý opravdu velký umělec měl v sobě nerealistické prvky ve stavu neuvědomělém; jen malí umělci vyhlašují pyšně: já nejsem realista. Cézanne byl nepochybně velmi udiven, když mu řekli, že jeho obrazy se nepodobají skutečnosti. Ješitný důraz, s nímž nás umělec přesvědčuje o své nerealističnosti, je špatným znamením. Většina skutečných cností bývá neuvědomělá.

M. Pujmanová-Hennerová:

Šrámkova Máňa.

Šrámkovu Máňu z Těla mám ráda a koukněte se na ni blíž. Stojí za to. Máňa je hezká pražská holka, vyrostla na předměstí a má svěžest pepíka, který šlape dlažbu a je »zdráv a vesel«. Na předměstí je všeho víc a houšť, dětí před domy a páry v kuchyních a vůně v parfumeriích, chodí se na vyšších kramflíčkách a kravaty i plakáty víc křičí a lidé jsou chtivější, víc se musejí tlačit, všechno jim líp chutná; předměstí si hraje na město a přehání to, předměstí se dere do města a dobývá ho. Máňa je dívka, která se vyzná v tlačenici. Je parátní. Ať vám dá hubičku nebo facku, sedí to. Když se něčeho chopí, drží to. Nechňape potom hned, až když jí něco řekne, že je to to pravé. Není to holka, která by se zahodila, jako její kamarádka, tuhá, rozpačitá, nekoordinovaná Tylda, předurčená svou nešikovnou trpností, a sentimentalitou, aby vydělávala málo peněz, které ihned správně odvede a dostane za to od mužského bití. Tylda šla stejně s prvním hochem, který se namanul, jen z nešťastné lásky k Máně, když ta začala chodit do pražské školy a už si jí nevšímala. Máňa od malička kolem sebe rozprašuje erotické aróma, na které má sama dobrý nos a voní jí.

Mánin tatínek je holič, který se stal málem dramatickým umělcem; několikrát statoval a považuje herce za své kolegy; neví se, co ho přitahuje víc, zda potlesk diváctva či stužka zákulisí nebo hercův vtip, jejž kolportuje pan vrchní po kavárně; je přesvědčen o svatosti umění, a je to roztomilý člověk, který se má rád a proto ho lidé mají rádi a dcera je po něm. Takové romantické diletanty najdete u Šrámka kolikrát, třeba papírník Hlubina z Měsíce nad řekou, jenže ne tak vypracovaný. Je to poetičnost obchodních příruční a Šrámek s nimi zachází láskyplně, jako se vším živým, oč zavadí, nic se nad ně nenafukuje, jak bývalo ve zvyku v objektivním románě, bere je jednoduše vesele. Šrámkův poměr k svým lidem je jedno z jeho kouzel; každý u něj najde teplé hnízdo; jeho smyslná dobrota se projevuje teplým hmatem nebo teplým smíchem nebo i teplou slzičkou; ale teplé je to vždycky a nikdy se z toho nestřílí. Zaníceny, patetický, sentimentální tatínek obklopil Máňu ovzduším neděle a galantní hry; Máňa byla jeho chlouba, a Máňa byla při tatínkovi; ne docela; však ona už si to opraví po svém dobrém rozumu, který chodí na dvou rovných nohou po pražské ulici. Zdědila po tatínkovi smysly, které větří. Ale chytrost instinktu reguluje její obraznost. Máňu hned tak něco nerozhází. To u ní není, jako u tatínka, vratká fantasie, jíž každé nadšení vyšine z rovnováhy, tátova hlava je plynový balónek na špagátě, ale Máňa má hlavu na pevném krku mezi dvěma rameny a s očima, které nejen přitahují, ale také výtečně pozorují; a to, čeho je jí třeba, ukládají do paměti jako do záložny, půjdou z toho úroky. Od toho je žena. Tato veselá dívka, která se nestydí a užije legrace a v ničem se zatím neangažuje, prodělává v praksi školu žen, jako kdyby malá Němkyně dřela lekci za lekcí z knihy.

Manželství je buďto vzájemná pomoc, nebo běh o závod, kde jeden zůstává pozadu. U Mániných rodičů ten daleko pozadu byla maminka, která se celý život bezbranně obdivovala muži a vždycky, jak ji jal o muže strach nebo žal, »vrazilo se jí to do noh a do nosu, zapletla se do toho nohami jak do hadrů a nosem se jí drala plačtivá duše; stále zametala očima po něčem střepiny; pak se celá propadala v ubohý žvaneček sukně, který se zdál hořekovati sám nad svou splihlou ubohostí. Zdvihla něco zářícího, držela to před sebou v rukách jak lampu, celá od toho zasvítila, ale tu již se stalo to, co vždycky; leželo to kdesi rozbito, její oči zametaly střepiny«. Máňa by za svět nechtěla být jako máma. (Ani by to nedovedla.) Máňa je někdo, kdo vyhrává.

Máňa a tatínek podnikají spolu spiklenecké episody. Jedna, jak ji pan Švarc uvede do hodin zpěvu k subretě, která sestoupila tak hluboko na společenském řebříčku, že přijímá galantní návštěvy statného šedesátníka od potravní čáry. Druhá, jak pan Švarc svou dceru tajemně seznámí s paní, která má dům a s kterou má poměr. Ale obě dámy jsou ruiny; Máňa to nevidí v bengálu, jako tatínek, aby oslavoval sebe. Co se jí na tom protiví a je k smíchu, je to neskutečné; co je jí proti srsti a čeho se hodlá vystříhat, je nezdar. U subrety si řekne, že s ní to takhle nedopadne; že subreta nevěděla, co je to koneček prstu ale Máňa to ví. U tatínkovy lásky — dobře, nerve si vlasy nad klamáním matky a nemyslí proto, že by celý svět byl špatný. Spíše si připomene, že máma začla nosit ty hrozné trikotové kalhoty a bít v noci švába. Konstatuje vždycky taktické chyby. Tím není řečeno, že podpisuje všechno, co dělá tatínek; dopálí se na něj v kavárně při té romantické schůzce docela proti jeho očekávání; ale Máňa je příliš uličník a neřád, totiž příliš bohatý živý tvor, aby si dělala z lidských vad problémy a z lidských bolestí pesimistické závěry; proudí v ní příliš nápadů, které hned realisuje, než aby zůstala trčet v problému; život není ořech, z kterého nutno rozlousknout jádro a vylomit si při tom po případě zub; život je broskev, která se sní, a pecka se vyplivne; přijde všechno na to, koho to potká a jak to vezme do ruky; Máňa z problému vždycky vyklouzne tak, že se stane něco jiného a nového, co s tím nesouvisí, a když je jí líto mámy, rozřeší to tak, že se dá vyprovodit od jednoho člověka, do kterého se zamiluje a který se jmenuje Rolek; ale protože Rolek už má lásku, dívku v astrachánce a

svou kopanou, přijde Kotera místo Rolka, hezká dívka nikdy nezůstane sama. Toto je filosofie sladkých hroznů. A to je ten pravý, snad že došla pravá chvíle, a chytrý instinkt s kontrolou okoukané prakse, který ji brzdil mnohými opatrnostmi i zjemňoval mnohými lstmi, ji dovedl dobře. Jistě, že Šrámkovo Tělo vzniklo v době, kdy prudce se vyznával vitalism, pragmatism a morálka praktického rozumu. Ale Šrámkovou slávou zůstane, že z těchhle světových proudů udělal pražskou páru, Máňu; jeho slávou zůstane, že postavil v Těle dva šťastné lidi, šťastné prostě, svým fysiologickým určením, v plném konkrétním lyrismu. Máňa a její muž, inženýr Kotera, s nímž dělá svoji krotkou a opatrnou společenskou kariéru, jsou krásný lidský pár, rovnocenní partneři, instinktivní žena a rozumný muž, žena, která nedělá scény, a muž, který nedělá aféry; žena neřád, ale s kterým se musí umět zacházet, muž pevný, ale s pružným, předvídavým rozumem; jen nenadaní lidé bez nápadů jsou založeni na ric anebo nic, a netrpělivost není tak vlastnost rychlých lidí, jak hlupáků; láska je vážná věc pro přírodu, ale také to musí být hra, aby z toho nebyla otrava; láska je pořád něco mezi nahotou a přetvářkou; ti dva spolu prodělají mnohou vojnu, přes kluka, pokusy nevěry, lékařský zákrok, žábu a nový byt; a když se ta houpačka jakž takž ustálí a ukáže se, že rodina je něco dobrého, přijde do toho opravdovská válka a třískne do toho tupou pěstí. Co se stalo s Máňou?

DOBA A LIDÉ

Edmond Konrád:

Znáte se s někým?

(Příspěvek k psychologii protekce.)

1.

Měl jsem ve bráně Josefských kasáren stráž s c. a k. desátníkem, k němuž přistoupil občan, žádaje si informací o šikovateli Baltresovi. Dostalo se mu jich, i ptal se, zdůvěrněv: »Bere?« Desátník přísně služebně odvětil: »Bere.«

Šikovatel Baltres představuje nejprostší, klasickou a nepochybně nejstarší formu protekce. Pravděpodobně už u Neanderthalců takto se vyměňoval vliv za hospodářské výhody. Žádná staro- ani středověká deputace nechodila bez darů. Tři králové od východu přinesli zlato, kadidlo a myrrhu Ježíškovi, od něhož se nadáli metafysické protekce. Na představě protekce založeny jsou oběti bohům, kult svatých, i modlitba »Oroduj za nás«. —

Systém Baltresův je sociálně přehledný, a ať tak dím, zdravě logický. V životě občanském bylo mi nejednou přemýšleti o jiných systémech, jejichž diagram neskytá tolik rozumového zadostiučinění. Jistá osobnost, k níž jsem jednou čelem do zdi přišel si něčeho přát, odpověděla mi prostě: »Znáte se s někým?«

Protekce stojí na předpokladě, že se někdo s někým zná. Někdo je příbuzný vždy s těmi pravými lidmi. To je protekční dítě, jemuž je dáno do vínku, znáti se s někým. Ale je mnoho protekčních dětí v tom smyslu, že se narodily jen proto, poněvadž se někdo s někým znal. Jinak by jejich otec nebyl mohl, jakožto pán se zajištěnou existencí, vzít si jejich matku.

Jak to, když dva se znají, že někdo třetí z toho může mít existenci?

2.

Není myšlenky, aby spadla s nebes, není zásady, aby se uplatnila sama. Kde se má něco udělat, tam musím postavit člověka. Schematismus každé organisace má svůj rozhodný a iracionální koeficient v lidech, kteří jej vyplňují. Vtip jest, »umět si vybrati lidi.« Nejlepší kvalifikace neříká mi o někom dosti, »když toho člověka neznám«.

Leda by ho znal někdo, koho znám já. Doporučí-li mi »toho člověka«, má ten člověk u mě protekci. Nejeden životopis líčí počátky slavného muže, když »jako neznámý mladý úředník« atd. Musil býti teprve poznán. (Zde je na příklad psychologická díra v takzvaném automatickém postupu.)

Existuje tedy zřejmě i protekce v dobrém smyslu. Mezi ní a tou špatnou je bezpočet přechodů, kde bude nesnadno lišiti. Obyčejně se protekcí zve jen ta špatná. Často zase naopak samozřejmost výběru povrchně a hanlivě zve se šmahem protekcí.

Ovšem i nejlepší protekce je subjektivní. Člověk není neomylný a vybírá si po svém dobrém zdání. Puntičkáři se zalíbí puntičkář, lajdákovi lajdák.

Špatná protekce, čili zkrátka protekce, je objektivní: nehledí na osobu, ale na toho, kdo ji doporučuje. (V přírodě bývají oba případy smíšeny.)

3.

Znáte se s někým?

Jednoho dne vám pošle někoho na krk, a vy cítíte, »že mu to budete musit udělat k vůli«. Odhadnete tlak ve své mysli a shledáte, že mu to nemůžete udělat, abyste mu tohle neudělali. Prostě, »nedá se to dobře odepřít«.

Snad od vás přijal cigaretu, snad jste u něho vypili šálek čaje. Toť vše. Ale těšíte se zřejmě jeho blahovůli, a je vám rozhodně sympatický. Bylo by vám nemilé, kdyby si teď pomyslil — co vlastně? Třebas jenom něco o vaší neochotě. Věc skytá jisté potíže. Nicméně vyhovíte. —

Každý z nás ví dosti přesně, koho ze svých známých a oč ho může požádat. Máme jakési, byť ne zcela spolehlivé ponětí, jak si nás kdo váží.

Stejně každý z nás ví dosti přesně, komu ze svých známých a co mu nemůže odepřít. Je tu vzájemná, subjektivně objektivní stupnice hodnot.

To je tajemství vlivu.

Každý, kdo má vliv, je nějakým způsobem osobnost, silně postavená. Má na své straně nějakou kompetenci. Někde nějaké věci se neobejdou bez něho, ať už z jeho moci úřední, nebo pro jeho odbornost, nebo jeho peníze. Pro jeho charakter, jeho autoritu, jeho oblíbenost, jeho popularitu. Zkrátka pro jeho posici. Když on »za někým stojí«, musí se brát a vezme se na to ohled. To je běh věcí lidských. To je náplň organisačního schematismu, spodní struktura zájmových sfér, ona »vnitřní subordinace«, s níž umí počítat Boris z »Vojny a míru«.

Předpokladem bývá ovšem zájmová sféra: určité společenství, případně vzájemnost, jež nemusí být hmotná. Kanovník od sv. Víta sotva bude mít vliv v sekretariátě čs. Volné myšlenky. (Ale i taková věc je možná. Ferdinand Peroutka například sotva by mi něco vymohl u toho kanovníka — leda snad skrze

Alfreda Fuchse, kdo ví? Jenže tu je zase sféra, sféra intelektuální úrovně, spirituelní intensity.)

Sféry se navzájem prostupují. Rozhodující jest, když se dva znají.

To je význam všech tak zvaných klik.

Klika je skupina lidí, kteří se navzájem znají. Proto nemusí být vzájemně se podporující společností v hanlivém smyslu. Měl by se jednou korigovat obecný a povrchní názor na takzvanou kliku. Vychází z předpokladu urážlivě hloupého, jenž psychologii kliky obrací na ruby, totiž, že napřed byla klika a pak byla vzájemnost. Ve skutečnosti napřed je vzájemnost, a potom je klika. Lidé se sdružují, protože jsou si blízci; nejsou si blízci, protože se sdružili. V tom je nemravná insinuace nízkých důvodů. Podle jejího laciného a tupého kriteria Tyrš a Fügner, když zakládali »Sokol«, byli klika. V myslích naivnějšího čtenářstva, divadelního obecenstva a ovšem všech zneuznaných geniů chronicky existuje »kritická klika«. (Se svým »protekcionářstvím«, rozumí se, a se svým »utloukáním«.)

De facto všechno důležitější na světě děje se skrze »kliky«, to jest, skrze lidi, kteří se navzájem znají. Bez toho lze snad obsadit místo stenotypistky či kresliče, ale sotva guvernérství banky, šéfovství kabinetní kanceláře nebo vyslanectví. Kdykoliv se něco takového má státi, příznačná je tu otázka: »Kdo přijde v úvahu?« A častá je zdrželivá poznámka: »Toho neznám. Jaký je?«

Je-li »klika« klikou, to závisí od toho, kdo v ní je. Nepochybně i nejlepší »klika« bude vždycky trošičku i klikou. Lidé, kteří se spolu sežili, budou mít hustší a spletitější vzájemnost, budou mít docela jiné ohledy k sobě, daleko citlivější takt. Budou si vycházet vstříc a budou i bezděky druh na druha pamatovat. Když jeden z nich přijde k moci, s kým spíše se o ní podělí? Komu přirozeněji a s větší důvěrou svěří její úděly? Koho raději umístí k sobě, než »svoje spolehlivé lidi«? Jsou mu zárukou prosperity, tak jako on jim: když tě o ni asi dlouho společně bojovali. Jsou dohromady stělesněná idea.

Tenhle druh protekce a druhy jemu blízké nazval bych protekcí přirozenou.

Nikdo na světě úplně spolehlivě nerozliší mezi »klikou« a klikou.

Máme veliké veřejné kliky společného programu, organisace politických stran.

4.

Politická strana, to je soustavná organisace vlivu. To je svým způsobem mechanisovaná protekce podle barvy, nebo chcete-li: podle klíče. Je to zároveň hypertrofující protekce. Už v samém svém vzniku: strana se uchází o protekci voličů, slibujíc jim protekci zvolených. Poslanecký systém intervenční je zdemokratisované »znáte se s někým«? Straník sdělí straně, že se uchází o místo, načež se mu dostane vyrozumění: »Ve vaší věci intervenuje poslanec ten a ten.« Typická fráze denních rozhovorů: »Voni ho tam (dejme tomu) »nár. soc. tlačej'.«

Ve bludném kruhu politická protekce (tak stará, jako politika) dnes je zároveň následkem i příčinou obecného zjevu, k němuž nepřilehá zcela přesně název »protekcionářství«, ale jejž bych, přese vši svou nechut k -ismům, nejraději nazval »protekcionismem«. Je to fakt, že průměrem i ten nejschopnější a nejkvalifikovanější uchazeč musí být, ať tak dím, konekčně zařazen a musí v každém případě vyvinout nějakou intervenční aktivitu. Možno obecně říci (a výjimky jen potvrdí pravidlo), že na kandidatury (ale i vůbec na akty) »nezintervenované« se nebere zřetel. To je psychologický moment. Intervence stala se podstatnou a rozhodující složkou řízení, a lze dodati, mimo oblast kandidatury: akt stává se pouhým průvodním spisem intervence.

Nejen lidé, i věci musejí mít protekci. A to silnou protekci. Jelikož víceméně každý ji má, je to při dnešní veliké konkurenci zároveň konkurence protekcí. Dveře všech možných kanceláří jsou dnes vystaveny nadměrnému opotřebování, a dochází k paradoxní obměně přísloví, že ruka ruku myje, v dvojsmysle, že klika čistí kliku.

Psychologicky stojí protekce politická na základě negativním: aby to nedostaly jiné strany. To je takzvaná psychologie državy. Psychologie ta někdy může vésti k zábavnému jevu, jejž bych nazval protekcí apriorní, když totiž je v državě apertura, a strana do ní, nechce-li na državě pozbýti, musí ze země vydupat, takřka vybásnit kandidáta. (Prostší bývá případ obrácený, když se musí vybásnit apertura. Však už se někde koutek udělá.)

Celkem protekce politických stran dokonale a moderně nahražuje dávný protekční systém rodové šlechty, jenž u nás přestal (vyjma snad tu a tam v pozemkové reformě?) míti viditelný význam. Barva strany tu zastupuje barvy erbu, a volební okrsek latifundium se slušným počtem »duší«, například, jak jsme svého času slyšeli: »má-li někdo za sebou« dvacet tisíc krejčovských dělníků. Borisova »vnitřní subordinace« pak ožívá v případě nikoli prostém jemné pikanterie, kde šéf určité instituce, jehož postavení je poněkud otřeseno, uchází se o protekci u nově přijatého praktikanta, dosazeného mocnou stranou a blízkého jejím vůdcům.

Bylo by příliš snadno, hráti si na mravokárce, což není účelem těchto řádků, skromně zjišťujících lidský rub faktu, že není myšlenky, aby spadla s nebes, zásady, aby se uplatnila sama. Z každé uplatněné zásady, z každé probojované ideje konec konců, kromě veřejného blaha, konkrétně těží řada konkrétních jednotlivců. Každý přesun moci doznívá posléze, přímo či nepřímo, v něčí kapse a žaludku. A není takzvaného historického dne, aby někomu nevynesl automobil nebo aspoň řád.

5.

Máme posléze ještě větší, ještě veřejnější, docela dějinnou kliku, než politické strany: je to národ. Jeho případná nesvornost na tom celkem nic nemění. Poznali jsme mravní sílu a slávu této kliky například za vojny, kdy stačilo česky promluvit, abys byl něčí bratr a v ochraně. Heroická protekce tisíců českých lékařů nad našimi životy je z nejsvětlejších kapitol v dějinách protekce. (Se svým tragickým rubem, dodá humanista za každou cenu.)

Dvacátý osmý říjen zcela bez cynismu bylo by možno označiti jako den, kdy protekce věcí našich vrátila se k nám. Kdosi řekl po převratě: »Svoboda, to je ministerstvo hned přes most.« Vskutku taková první návštěva v nějakém československém ministerstvě byla jako Tisíc a jedna noc.

Nechme stranou citový moment zadostiučinění a

hrdosti ve starobylém, nyní jakoby dobytém paláci, kde do nedávna ještě tvrdě a nepřístupně sídlila cizí protekce odvěkého nepřítele. Ale jen jste otevřeli dveře, a s radostným uvítáním se od psacího stolu zvedl váš dávný kamarád z tanečních hodin. Ihned vás ochotně dovedl k referentovi, několika pokoji — a skoro v každém jste našel známého. Sám referent ukázal se na konec téměř spřízněn s vámi skrze staré, srdečné vztahy k rodině, s níž se od dětství stýkáte. Člověk přišel mezi své, a poznali ho. Byl jako v kavárně, jako v klubu, jako doma.

Nic naplat, tohle za Rakouska také nebývalo. Za Rakouska musil člověk mít — protekci.

6.

Za Rakouska musilo se jezdit do Vídně, kde člověk nikoho neznal. V příhaně slova »protekce« vězí pro nás dodnes černožlutý cípek, který jsme zapomněli odrakouštit: nepříjemná představa něčeho jidášského. Něčeho nepřirozeného, umělého, nastavovaného, našplhaného, zapřeného a přilhaného. Něčeho falešného, co kazí měnu poměrů, minci veřejné důvěry, průměr obecné spolehlivosti.

Zůstali jsme v tomto ohledě bohužel následnickým státem, více než třeba. Případ ministerstva hned přes most zajisté dlužno míti za příklad protekce přirozené. Vznik a rozvoj všemožných institucí, které Rakousko buď vůbec nemělo nebo reservovalo svým protekčním dětem, dál se lidsky samozřejmou cestou této přirozené protekce. Nicméně ministerstvo hned přes most může býti a nejednou jest současně největší požehnání i nejhorší zlo. Ministerstva hned přes most může příliš snadno být a jistě příliš často bylo zneužito. Zůstane-li protekce věcí našich zdravá čili nic, to závisí od národního charakteru a občanské morálky. Podle starého, krutého vtipu přirozená protekce národa sobě nesmí býti čtena a vyslovována »národ zobe«. Ale to sem nepatří.

7.

Není makrokosmu bez mikrokosmu. Astronomické skutečnosti nad našimi hlavami odpovídá mikrofysická v buňkách našeho těla.

Také makrokosmos protekce má svůj mikrokosmos, jenž pramení v drobném srdci člověkově, ulehčuje a zpříjemňuje nám vzájemně život, otupuje třecí plochy mezi vrstvami a zájmy. Za jeho potlačení, kdyby vůbec bylo možné, bychom se nějaké mechanické spravedlnosti tuze poděkovali. Blahovolná protekce šatnářčina v divadle, kterou s křeslem dědí kritik po kritikovi, tichá přednost, kterou máte ve své kavárně a u svého holiče, nejměkčí cigarety, jež vám vyhražuje vaše trafikantka, peněžní listonoš, který vám nechá na stole toužebně očekávaný honorář za knihu, i když nejste doma, aniž vás pro něj štrapicíroval na hlavní poštu — to jsou světlé tradice kultury. To je něžná protekce malého člověka. Nezískal jste ji přeplácením, leda snad vlídným slovem. Ale prostě oni vás znají. Každý, kdo vykonává sebe menší moc, rád vychutná (není-li zrovna šťoura) potěšení blahovůle.

Je mnoho protekce na světě, protože lidem dělá radost, ji vykonávat. Přijdete třebas poměrně lacino k pěkné kožešině, jinak ceny nedostupné pro vás, protože znáte někoho, kdo vám pravil: »A řekněte, že vás posílá starý Valnožka.« Bůhví čím jste zi získal jeho přízně, ale starého Valnožku hřeje ta kožešina, k níž vám svou protekcí pomohl, právě tak jako vás.

Je mnoho druhů Valnožků ve světě. Pak-li vás kdy nějaký z nich vedl do nějakého obchodu, kde jste měli něco koupit s jeho protekcí, viděl jste dobře, jakým domáckým krokem vchází? Jak bodře si potřásá rukou s majitelem? Docela určitě druh druhu poklepali na rameno, a byla vám oběma nabídnuta židle, nebo jste byli pozváni do zadu, do kontoru, kde se věc projednala. Ale jistě jste s ní výborně pochodil — protože ti dva se tak dobře znali. Váš protektor vám ukázal, že není jen tak někdo, ale že na něho dají. A ten druhý, že má svoji obchodní suverenitu, která si může dovolit, velikomyslně lišit mezi zákazníkem a člověkem. Ozařovali vás svou milostí, obráželi se v sobě i ve vašem uspokojení.

Skoro každé povolání má svou protekční sféru, kde se lidé oddávají oddechu, nebýti komisní. Někdy jednoduše z radosti, že v nudě bezpočtu cizích a lhostejných spatří známou tvář. Pokladní v biografu zná už své stálé zákazníky a pamatuje na ně i v tísni jejich obvyklými lístky, ač z toho přec docela nic nemá. Jaký krásný a srdečný tón vyvíjí se časem mezi policií a starým známým zlodějem! Sama soudcovská nestrannost dovede otectvím hlasu a mírností přízvuku vložit něco nehmotné, sublimované protekce do rozsudku, jejž po patnácté pronáší nad jeho nenapravitelností. Je mimo všechen spor, že odsouzený ji dovede ocenit.

Je druh protekce, jenž se zve vděčnost. Jednou před léty někdo, koho jste v těžké chvíli podchytil, vám řekl: »Kdybyste někdy něco potřeboval —« Jednoho dne v obtížné záležitosti setkáte se s ním jako s vlivným mužem, a je vám pomoženo.

Je druh protekce, jenž se zve milosrdenství. Často se velmi špatně vyplácí. Nikdo se za protekci nemstí hůře, než ten, kdo jí nezasluhoval.

Je druh protekce, který je sportem. Tím se nejraději zabývají lidé z tiché závisti ke schopnostem, jež by sami chtěli mít. Jsou náhončí a komisionáři mecenášů. Jsou dohazovači úspěchu, jaký jim samým jest odepřen. Jednají z pudu, přitřít se na nějaké příští slávě, spekulují na nějakou zmínku jednou v budoucím životopise svého šťastnějšího chráněnce.

Je ještě mnoho druhů protekce. S tím bychom nikdy nebyli hotovi.

8.

Protekce jako umění. Rozkoš jednati s lidmi a míti na ně vliv. Zavazovati si obě strany, hráti na své vztahy jako na nástroj. Toto umění je nebezpečně blízké politiky, ale současně je vysloveně ženské. Při nejmenším se málokdy obejde beze žen. (Politika ostatně také, zvláště mezinárodní.)

Tohle je thema pro sebe: protekce a pohlaví.

Kariéra a erotika.

Semiramis, Kateřina, Mme de Pompadour. Ale také Mme de Staël, George Sandová, Lola Montez, a vůbec nač vypočítávat: così fan tutte, celá nekonečná abeceda, osm procent dějin a dvacet procent historických anekdot. Bonmoty a bitvy. Kariéry a revoluce.

Zde začíná beletrie. Balzacova pí. Marneffeová, Maupassantův »Miláček« atd. atd. (Vůbec všude, kde začíná erotika, začíná i beletrie.)

Zde začíná divadlo: Mme Sans Gêne.

Zde počíná opereta a film.

Zde by začal tento článek být zábavný. Bohužel jest mu jako snu skončiti před tím hlavním: »... a v tom jsem se probudil.«

Je nekonečné umění, seznamovati lidi. V tom je asi podstata protekce, umělecky provozované. Vynechme onen sloh, jenž lysé hlavě magnátově v důvěrné chvilce všeptá do ucha jméno chráněncovo. To je do postele přemístěný systém Baltresův. A spadá více do fysiologie než do psychologie. Náš obor jsou slohy počestnější a složitější.

Podstata ženské protekce, zkratkou pověděno, jest dvojí: muž podvědomě reaguje vždycky na hezkou ženu. Hezká žena je sama sobě bezděčnou protekcí, kamkoliv přijde. Dosáhne všeho daleko snáze než muž, všechny dveře se před ní ochotněji otvírají. To je tak staré, jako žena je mladá.

Potom, žena dovede být nelogická. Přeskakuje protidůvody. Muž by je vyvracel. Je houževnatá a nepřímá. Muž je přímý (i když nechce) a pouze důrazný. Čelem do zdi. Ten druhý ho uhodne, půl tě vidím a mám tě dost. U ženy však jakýmsi mystickým způsobem není mu nic platno uhodnout. (Snad proto, že jí nemá dost.)

Posléze, žena má takt. Nezprotiví člověku předem celou záležitost. (Tohle také není nic nového.) A má výborný cit v prstech pro onu subjektivně objektivní stupnici hodnot, pro to, co od koho může chtít. Ví, komu jen dopsat, komu příležitostně říci, koho pozvat: a zda na čaj, nebo k večeři. Potom ví, jak sestavit k tomu společnost, kdy nenápadně přikouzlit toho, o něhož jde, a ještě mu dá radu, jak má vzbudit dobrý dojem. Vůbec ovládá to umění, aby se na konec zdálo, že se to udělalo samo.

Muž, který má něco ženských vlastností, také se někdy vyzná v umění protekce. Místo k sobě pozve magnáta případně do »Alhambry«. Ale spíše mu opatří šoféra, guatemalskou třícentavovou známku z roku 1823, nebo revír. Mužská taktika je předmětnější.

Pro všechny případy: kdybyste něco potřebovali, nechoďte, prosím vás, na mě. Já jsem jen theoretik, v praxi nedám ránu. Kdybyste na mě přišli, bezradně bych se vás musil optat: »Znáte se s někým?«

Americana.

Mencken, vydavatel revue »American Mercury«, přední satirik americký, charakterisuje v každém čísle své revue život ve Spojených státech způsobem, který přivedl Karl Kraus na stupeň dokonalosti: prostým citováním insertů a krátkých novinářských zpráv. Je v charakteru obou těchto mistrů, že především loví projevy hlouposti. Krátký výběr z Menckenových citátů ukáže, že v Americe je vedle velkého světla i velká tma.

I.

Medicina a volby.

Jaký vliv může míti v Americe medicina na volby, nebo volby na medicinu, o tom poučuje noticka z deníku, vycházejícího ve státě Alabama:

»Chci vás upozorniti na zprávičku o zapisování do volebních seznamů, která je nyní tištěna každý týden v tomto listě k vašemu užitku. Podobné zprávy byly také zaslány poštou do každého volebního okrsku v kraji, abyste se poučili, v kterých dnech bude úřad volebních seznamů zasedati v každém volebním místě. Vystřihněte si tuto zprávičku z novin a nalepte ji na dveře, nebo jistě zapomenete.

Jsou tři významné důvody, proč je nutno, abyste nezapomněli na datum, kdy bude zasedati úřad pro volební seznamy. Předem v tomto roce má býti několik významných voleb, a ti, kdož ještě nejsou v seznamech, měli by se tam zapsati, aby nabyli volebního práva. Za druhé, já sám jsem členem tohoto úřadu a budu na různých místech v udaných dnech, hotov posloužiti každému pro jeho oči nejlepšími skly na světě. Za třetí, na počátku času, když Bůh stvořil všechny věci — zemi a člověka — obdařil lidské tělo podivuhodnou mašinerií. Člověk však přespříliš užíval svých práv a privilegií. Zneužíval a tak značně poškodil tuto mašinerii, že se stalo nezbytným, aby lidstvo užívalo nějakého obrodného prostředku, aby průměrný lidský život se neustále nezkracoval.

Dole, na jihu našeho státu, užíváme něco z té země, kterou Bůh stvořil pro blaho člověka, vylučujíce z ní přirozený nerostný produkt, který bez jakékoli pochybnosti se osvědčil býti nejlepším přirozeným obrodným prostředkem, jehož lze užíti pro lidskou soustavu. Vzhledem k tomu bude mi potěšením, v označených dnech pro zapisování do volebních seznamů, ukázati vám, jakou výhodu budete míti, naučíte-li se znáti přednosti tohoto podivuhodného produktu (Rogerův nerostný výtažek), který s absolutní zárukou pomůže trpícímu lidstvu.«

Dr. *L. F. Rogers*, oční lékař.

*

Racionalisace v zemědělství.

J. G. Sterchi ve státě Georgia zvýšil množství nadojeného mléka u každé krávy o celou čtvrtinu na den, když jim hrál hodinu denně na gramofon. Objevitel ohlašuje, že zřídí zvláštní rybník se zlatými rybičkami, aby svým kravám dodal ještě větší spokojenosti se životem.

*

Vlastenectví.

Při banketě v Pleasantonské obchodní komoře podával R. S. Leavitt, jenž se právě vrátil z Washingtonu, zprávu o své cestě a zajímavých dojmech, mezi nimiž byla návštěva Bílého domu, kde si potřásl rukou s presidentem. Po zprávě byl podán návrh a s nadšením přijat, aby Mr. Leavitt se postavil u dveří sálu, když návštěvníci banketu odcházeli, a aby dovolil každému potřásti rukou, která se chopila ve Washingtoně ruky presidenta Spojených států.

*

Rabínská moudrost.

Insert ve washingtonském časopise Star:

SYNAGOGA.

Šestá tř. 8 hod. večer.

Předmět kázání: 6%ní úrok.

Mravnost obchodníkova.

*

Ještě insert.

Z časopisu Union, vycházejícího v San Diego, Kalifornie:

JEŽÍŠ KRISTUS

byl ukřižován.

Někteří říkají, že On byl největším darem od Boha. Dary, které každého uspokojí, dodává Americká nábytková společnost.

Obchodní Roh.

Levné ceny. Navštivte nás!

*

Starosti svobodných zednářů.

Třista a padesát gallonů vody z řeky Jordánu v Palestině bylo právě dodáno do Pasadeny (Kalifornie) pro svobodné zednáře, kteří jí budou používati při svých obřadech. Trvalo to déle, než dvě léta, než se podařilo tuto vodu sehnati, a voda

došla ve třech železných sudech s neporušenými pečetěmi konsulárními. Franklin B. Cole, předseda městského úřadu v Pasadeně a býv. velekněz svobodných zednářů, věnoval se za své funkční doby v roce 1923 obstarávání této vody, aby sloužila loži k užitku.

*

Posmrtná vzpomínka.

Posmrtnou vzpomínku uspořádal v Los Angeles Breakfast Club, kterou věnoval Alžbětě Greisové, známé 18leté klisně, jež zemřela pneumonií a jejímž majitelem byl W. W. Mines, vynikající statkář a chovatel koní. Stopadesát členů klubu, mezi nimiž byly vynikající osoby z obchodního a společenského života v Los Angeles, stálo se skloněnými hlavami, když klubovní předseda pohnutým hlasem vzpomínal zesnulého zvířete.

*

Výchova skautů.

Z Lexingtonu v Kentucky se oznamuje: Sherif Fuller oznámil dnes, že přípravy k pověšení černocha Ed. Harrise, k němuž dojde příští pátek ráno na dvoře věznice, jsou skončeny. Smyčku dovedně zavázal T. C. Fuller, šerifův čtrnáctiletý syn, který se to naučil u skautů.

*

Co je náboženství?

Z veřejné vyhlášky velmi důstojného pána Williama T. Manninga, doktora práv a doktora bohosloví, rytíře čestné legie, důstojníka řádu italské koruny a ordináře nowoyorkské diecése:

Náboženství je tak přirozená věc, jako hra v polo nebo hockey a náboženství má přirozený vztah k těmto hrám.

*

Náboženská výzva.

SÍŇ SVATOSTI.
408 West Main St.
Mr. William Price, Pastor.

Důstojný Pat Palmer, který nikdy nesnídá a modlí se déle, než jí jakékoli jídlo, který byl už několikrát ve vězení a měl provaz kolem krku jednou či dvakrát a jenž nyní je na své cestě do Austrálie, je mezi námi. Přijďte a podívejte se na tohoto zvláštního muže.

*

Divy a zázraky.

Podivné věci se dějí v kapli sv. Josefa u špitálu v Milwaukee, jak oznamuje dopisovatel Chicago Tribune:

Po mši začaly se zaklínačské obřady. Latinsky, jazykem, který žena nezná, byly jí dány tyto otázky:

»Kdo jste?«

»Belzebub,« byla odpověď, která vyšla z ženina hrdla hlubokým hlasem.

»Jak jste se dostal do této ženy?« byla nejbližší otázka.

»Poněvadž proklínala,« zněla odpověď.

»O které hodině z ní vyjdete?«

»O hodině druhé.«

Mezitím, co byl čten zaklínací rituál, žena začala křičet. »Pošlete mně do některé osoby, nebo do nějakého místa na zemi, ale neposílejte mne zpátky do pekla.«

O hodině druhé, šest hodin na to, co rituál se počal, nebyla patrna žádná změna v počínání ženině. Páter Justin, mnich, oslovil pak ďábla:

»Vy jste nějaký prokletý lhář, Belzebube. Neopustil jste tu ženu, jak jste slíbil.«

O půl šesté však, žena se zotavila, jako z velikého vyčerpání, V otázkách se pokračovalo.

»Víte, kde jste?« tázal se otec Theofilus.

Žena odpověděla svým přirozeným hlasem: »Jsem v kostele.«

Na otázku, zná-li příčinu, proč je tam, odpověděla: »Nemohu si vzpomenout, že jsem sem přišla.«

Žena pak byla odvedena do svého pokoje v nemocnici. Sta a sta lidí se denně domáhá přístupu do nemocnice, avšak nikomu není dovoleno spatřiti pacientku.

*

Z methodistického náboženství.

Na metodistické basilice v Knoxvillu v Tennessee byl ohlášen tento předmět kázání:

JAK BŮH ULÉHÁ KE SPÁNKU.

*

Služby a práce.

Insert v Los Angeles Times:

HLEDÁ SE muž, který by vystavěl motor pro nový aeroplán, jenž bude stoupati přímo do výše se země. Musí míti potřebné finanční prostředky a musí věřiti v Boha. Nabídky Gus. Raschke, 480 L. A.

*

Proč je třeba viděti Baltimore?

Z knížky, vydané Obchodním sdružením v Baltimore, která má nadpis: »197 důvodů, proč budete nadšen městem Baltimore«:

Přes 1,100.000 prasat se zabije a zabalí v Baltimore každého roku.

*

Co by dnes dělal Ježíš Kristus?

O tom se vyslovil důstojný dr. Burris A. Jenkins, pastor chrámu v Kansas City na Linwoodském Boulevardu:

Kdyby tu Kristus dnes byl, byl by buď šefredaktorem velikého denního listu, nebo by řídil nějaký veliký filmový koncern, nebo by byl hlavou největší radiové vysílací stanice naší vlasti.

FEUILLETON

Donan Coyle:

Neuvěřitelný případ p. Jos. Penížka, redaktora Národních Listů.

Milý doktore Watsone,« pravil Sherlock Holmes, zapaluje si dýmku a odkládaje hromadu novin, »z mnoha podivuhodných případů, které redaktor Penížek prožil za svého dlouhého života, jest tento s Vánočním interviewem s presidentem Masarykem jistě jedním z nejpodivuhodnějších.

Není to ani tak veliká sensačnost tohoto případu, jako spíše jeho temná spletitost, plná rozporů a protikladů, a hlavně jeho až fantastická tajemnost, co mne zvábilo, abych se tímto případem zabýval. Jak jste již viděl z novin, aféra je v podstatě tato: redaktor Josef Penížek měl s presidentem Masarykem interview pro vánoční Národní Listy, ale tento interview vyšel pak v různých jiných listech, ku podivu však ne v Národních. Vysvětlení této pravzláštní věci jest prosté. Interview redaktora Národních Listů s presidentem se sice konal a vykonal, ale Národní Listy, dle svého prohlášení, zde pak specielně i dr. Kramář, stojí zásadně proti interviewům hlavy státu. Z prohlášení Josefa Penížka, které na to následovalo,

dozvěděli jsme se pak, že redaktor Josef Peníšek toto stanovisko svého listu plně sdílí a uznává a že tedy také stojí zásadně proti jakýmkoliv interviewům s hlavou státu, neboť případným interviewem by tato hlava mohla být na své úctě a vážnosti ohrožena. Je to stanovisko správné, neboť nyní vidíme, že hlava státu, propůjčujíc se k interviewu s redaktorem Národních Listů, kteryžto interview pak v Národních Listech byl potlačen, skutečně byla na své cti a vážnosti ohrožena, nehledíc k tomu, že celou touto aférou byla jiným způsobem na cti a vážnosti velice ohrožena i hlava Josefa Peníška.«

»Jak to,« zvolal jsem překvapen, »vždyť Peníškovo prohlášení bylo zcela jasné: »Přijal jsem pozvání k panu presidentovi v zásadě, s určitými výhradami a podmínkami pro sebe vzhledem k stálému zásadnímu stanovisku Národních Listů proti interviewům hlavy státu.« Co tu tedy vidíte tak nerozumného, nebo — nevím co chcete říci —«

Sherlock Holmes chopil se svých houslí a jal se tiše hráti, usmívaje se shovívavě: »Vždy jsme vám, milý doktore, říkal, že vynikáte jistým nedostatkem fantasie, která by vám umožnila dopídit se příčin a pohnutek a dospěti od předpokladů k důsledkům tak dalece, abyste docílil definitivních závěrů. Zajisté že stanovisko redaktora Josefa Peníška proti interviewům s hlavou státu jest zásadní a jasné, ale co tu není zásadní a jasné, jest jeho jednání! Proč, když jest zásadně proti interviewům s hlavou státu, proč tedy na tento interview šel?«

»Máte pravdu, milý příteli,« pravil jsem poněkud zahanben, »máte pravdu, jako vždy, a nezbývá mi, než prositi vás o další vysvětlení.«

»Nuže tedy,« pravil Sherlock Holmes, mile se usmívaje jako vždy, když jsem zaběhl na falešnou stopu, »nuže tedy, dejte pozor, milý doktore, tajemství případu spočívá právě v tom, že nejen stanovisko, nýbrž i jednání redaktora Národních Listů Josefa Peníška bylo naprosto jasné a důsledné. Důsledné a jasné, ačkoliv se navenek jeví právě opačné. Pohleďte jen na toto prohlášení Národních Listů: »prohlášení kabinetní kanceláře sice odporuje prohlášení redaktora Peníška, ale i z něho je zřejmo, že kabinetní kancelář měla velký zájem na interviewu . . .« Vidíte zde ty tři tečky?

»Tři tečky Národních Listů?« pravil jsem s údivem: »ovšem že vidím, i bez zvětšovacího skla —«

»Tedy,« pravil Sherlock Holmes, »po těchto třech tečkách Národních Listů se ubíral redaktor Josef Peníšek se svou neuvěřitelnou příhodou. Sleduje ho po této stopě shledávám, že sice (v souhlase s redakcí Národních Listů i s doktorem Kramářem) stál zásadně proti každémukoliv interviewu s presidentem, přes to že však, jak tyto souměrně se sledující tečky ukazují, pevným a cílevědomým krokem ubíral se na Hrad k interviewu.«

» A proč, proč tedy tam šel?« vyhrkl jsem ve vrcholném údivu.

»Hned, doktore,« pravil Holmes, »hned vám to řeknu. Šel tam s nejmužnějším a nejpoctivějším úmyslem; šel tam jménem svých novin a své strany jako jediný muž z republiky, který má v svém těle čestnost a odvahu. Šel na ten interview proto, aby tam řekl, že stojí zásadně proti interviewu; že jde na interview, aby nešel na interview; že — zkrátka — interviewuje, že neinterviewuje. Rozumíte?«

»Poněkud,« řekl jsem, »nu a co dále?«

»Co dále! Šel, netuše, že se stane oběti nejohavnějšího spiknutí. Pamatujete se na onen případ, který se mi tehdy, před tajemstvím Cukrové kostky, míním totiž onu historii s Bratrstvem Holého Dřeva, podařilo rozřešiti? Nuže tedy, zde to bylo ještě horší. Sotva byl redaktor Národních Listů Josef Peníšek uveden před presidenta a mohl říci své: »Děkuji nejuctivěji za laskavé pozvání«, počala s ním podlaha sjíždět do neznámých hlubin. Je možno, že na Hradě se děly jakési vykopávky, o jejichž rozsahu ovšem nebyla veřejnost náležitě zpravena. Když se propadlo zastavilo, viděl se redaktor Josef Peníšek hluboko pod zemí, obklopen románskými sklepeními, hroby a mrtvolami. Dva biřiči s halapartnami drželi ho za ruce, kat opíral o špalek sekeru. Vedle Peníška stál písař červeně oděný, v ruce plnící pero a arch papíru, řka hlasem strašlivým: »Interviewuj, sice jsi synem smrti!« Redaktor Josef Peníšek, vzpomenuv svých milých rodičů, nepřál si býti synem nikoho jiného, a spatřiv za katem presidenta Masaryka, kterak se svému kousku pustě chechtá a vyskakuje divou radostí, vypustil ze sebe onu svou první otázku: »Kterak to přijde, pane presidente, že jste stále tak svěží?«

»Tak tedy se stalo, že redaktor Josef Peníšek, místo co by mohl říci, že stojí zásadně proti interviewu s hlavou státu, vrátil se z interviewu s interviewem, obtížen jedenácti otázkami, které hlavě státu položil a devíti odpověďmi, které od hlavy státu na těchto jedenáct otázek dostal. Jest pochopitelno, že dr. Kramář a Národní Listy, stojíce na svém zásadním stanovisku, tento interview neotiskly.«

»Tak tedy to bylo,« pravil jsem zasněně, »to jest ještě podivuhodnější případ než bylo ono Letní Spiknutí —«

»Máte zcela pravdu, milý Watsone,« pravil Holmes, zapaluje si klidně dýmku, která mu za hovoru uhasla, »tyhle exotické republiky —«

POZNÁMKY

Nestateční komunisté. V těchto dnech se asi mnoho komunistů stydělo. Předpokládám totiž, že mezi milionem dospělých lidí, kteří dali svůj hlas komunistické straně Československa, jsou i takoví, kteří věří v nutnost a možnost revoluce a kteří opravdu se snaží pracovati ve smyslu svého programu. Ti se dnes jistě stydí. Ne proto, že příslušníci jejich strany prováděli vojenskou špionáž proti jejich vlasti. Kdo považuje řeč o vlasti za žvanění nasycených, kdo touží po rozbití tohoto buržoasního státu a revoluci má za nejvhodnější prostředek k dosažení rovnosti a spravedlnosti, pro toho jistě není špionáž takovým zločinem, aby se za něj styděl. Ale mezi věřícími komunisty jsou přece i mužové. A ti poznali, jak dovedou jednati komunisté v nebezpečí. Několik přívržencu třetí internacionály kradlo vojenským úřadům jakési dokumenty, jejichž odcizení považují odborníci za nebezpečí pro republiku. Věc se prozradila a representanti revolučního proletariátu dostali se před soud. Předpokládali jsme, že budeme svědky statečnosti. Viděli

jsme již v duchu, jak jeden za druhým vstává a s okem planoucím touhou po mučednictví a vírou v dobrou věc revoluce vrhá soudu ve tvář slova opovržení k měšťácké spravedlnosti a hrdě prohlašuje: »Ano, jsem komunista a proto jsem zrazoval váš buržoasní kapitalistický stát! Jsem revolucionář a proto jsem vám ukradl vojenské dokumenty, abych revoluci prospěl!« — Ale u soudu jsme ani my ani komunisté neviděli něco podobného. Pozorovali jsme jen jakési ulekané lidi, zapírající s větší či menší schytralostí zlý úmysl a ovládáné jediným pocitem: strachem. Dozvěděli jsme se, že za svoji velezrádnou činnost dali si platiti. A státní zástupce ukazoval soudu nějaké pokyny pro zatčené revolucionáře, z nichž jsme seznali, že lhát, zapírat a třásti se odpovídá předpisům politbyra. Vyhledali jsme Rudé Právo, zda jde skutečně o komunisty, zda s opovržením se jich komunistická strana nezříká. Ale vyčetli jsme, že obžalovaní komunisty skutečně jsou a také že vlastně ničeho se nedopustili, že všechno je to vycucáno z prstu a účelem je jedině persekuce komunistického hnutí. A tu jsme si pomysleli, že opravdoví komunisté se musí styděti za své spolutovaryše, za ty před soudem i za ty v Rudém Právu. Ale je také možno, že se vůbec nestyděli. Je možno, že pravověrný komunista i statečnost a pravdu považuje za blbé měšťácké přežitky a že my prostě nemáme buňky pro pochopení, jak tajuplné jsou cesty revoluce. —*di.*—

DOPISY

Technici a právníci.

Pane redaktore!

V předposledním čísle 3. ročníku »Přítomnosti« byl zajímavý článek, ovšem s nadpisem nepříliš lákavým: »Jsou advokáti zloději?« Autor píše, že nejsou. Myslím, že ani sám není s výsledkem své úvahy spokojen. Je-li však již jednou tato otázka nadhozena, je třeba podívati se na ni i se strany druhé. Největším kontrastem právníka je technik. Budiž mu tedy dovoleno několik slov.

Jednou z největších těžkostí, které se staví v cestu tvořivé práci inženýra, jsou poměry právní. Zdržují, ztěžují a zdražují všechnu technickou práci, pakli ji přímo neznemožňují. Ovšem, při dnešních složitých poměrech civilního života musí zde býti určitý řád, jinak by byla anarchie. Tím řádem jsou právní normy, jeho strážci jsou juristé. Advokáti, soudci i právničtí úředníci. A zde jsme u jádra věci. Početní poměr juristů k technikům.

Školním příkladem jsou naše železnice. Jest to podnik (budiž mi prominuto, že užívám tohoto slova) převážně inženýrský. Jaký je zde poměr právníků k inženýrům? Uvedu data ředitelství státních drah v Bratislavě.

Bratislavské ředitelství má t. č. obsazeno inženýrských míst 45, právnických 39. U ostatních ředitelství jest poměr tentýž. Je to zdravé? Je to podnikové? Při tom vyvlastňování pozemků, jakožto důležitá složka činnosti právníků u železnic je minimální — a to ještě jest podstatná část této činnosti prováděna geometry, kteří jsou obsaženi v počtu techniků — při tom není třeba houfu odborníků-právníků, jak uvádí autor zmíněného článku.

Ředitelství pošt a telegrafů v Bratislavě: Právníků 15, inženýrů 10. Že tento poměr není zdravý, není jistě třeba odůvodňovati. Oproti tomu: Referát ministerstva veřejných prací v Bratislavě (bez župních a okresních úřadů): Inženýrů (s geometry) 110, právníci 4. Jaká jest činnost tohoto referátu? Staví veškeré novostavby státních budov, školy, lázně, obytné domy, hřebčíny, staví pro všechny resorty vyjma železnici, poštu a vojsko, staví silnice — na Slovensku v r. 1293—24 bylo započato 57 km nových silnic — mosty, v roce 1924 povoleno na Slovensku 16 nových mostů (státních), reguluje většinu slovenských řek, staví hydrocentrály, přístavy, spolupracuje na soustavné elektrisaci, spravuje záležitosti plavby na Dunaji (poříční plavební úřad) atd. Uvádím jen agendu význačnější.

Pohleďme na život slovenského lidu, pokud lze odvoditi jeho souvislost (správněji odvislost) se stavem advokátským. V Žilině na Slovensku jest usazeno 48 advokátů. Obec má 12 tisíc celý okres 42 tisíc obyvatel, Zlaté Moravce obyvatel 3400, celý okres 36.000, kraj převážně zemědělský, advokátů 26. Nové Město n./Váhem, advokátů 30 na 6000 obyvatel v městě a 40.000 na celém okrese. Při tom se vede všem dobře, zajisté lépe než na př. juristům ve státní službě, ponévadž jinak by vstoupili do státní služby na Slovensku, která při dnešní administrativě vykazuje celé stovky neobsazených míst pro právníky. (Advokáty rozumí se zde i absolventi bývalých maďarských právnických akademií, pokud vykonávají advokátskou činnost.)

Jestliže tedy v Praze připadá nyní jeden advokát na 1000 obyvatelů, nemáme my na Slovensku důvodu stěžovati si na zanedbanost v tomto směru. O naše vesničany stará se stejný počet advokátů.

Naproti tomu práce technická v slovenských obcích je úplně zanedbána. Většina slovenských měst nemá ani inženýra, ani stavitele ve svých službách, ač jest obec první stavební instancí, vlastníkem domů, silnic, podniků atd. Nemají inženýra ani stavitele v Píšťanech (10.000 obyvatel bez lázeňských hostí), v Hlohovci (9000 obyvatel), v Petržalce (6000), v Modré (6000), župní sídlo Turčanský Sv. Martin má inženýra teprve 3 roky (a to bez jakékoliv pomocné síly, ani písaře nemá). Unavil bych Vás dlouhou řadou jmen obcí a měst, kde je o technické úkoly ještě méně postaráno než v Novém městě n./Váhom, kde r. 1925 vypsali místo městského inženýra a nabízeli honorář 500.— Kč měsíčně.

Měl bych ještě jednu otázku: Kdo má — mimo přímých zájemců — největší prospěch z pozemkové reformy, současně na Slovensku prováděné? Komu prospěl a prospívá zákon o ochraně nájemníků? Kdo těží z komplikovanosti zákonů daňových, Atd., atd. Není účast a podíl živlu právnického, specielně advokátského větší, ne, by mu příslušela vzhledem k jeho podílu na produktivní stránku příslušného zákroku?

Jsme přeprávničeni v úřadech i v životě občanském. Na činnost produktivní připadá větší díl živlu neproduktivního, než jest zdrávo. Z těch důvodů máme administrativu drahou, pomalou a nepřehlednou, jezdíme draho a špatně na železnici a vyhlídky na zlepšení nejsou valné. Svádějto to na právní řády neb na cokoliv chcete, dokud nebudou převládati zásady inženýrské nad účastí živlu právnického, nelze vážně mluviti o ekonomii. Teprve tehdy, kdyby se dosavadní směr změnil a poměr složek ekonomickým způsobem ustálil, bylo by možno hoření otázku zodpověděti. Důkazem, ne důvodem.

Ing. *Václav Duben.*

NOVÉ KNIHY.

Josef Kuffner: »Věda či báchora« (paběrky k otázce slovanského dávnověku). Obsah: Uzavřená diskuse. — Odbornictví a diletantism. — Dobrovského odpor atd. Cena Kč 12.—. Nakladatel F. Topič, Praha I., Národní tř. 11.